

Муҳаммад Юсуф
ЁЛҒОНЧИ ЁР

Шеърлар

ТОШКЕНТ

Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашри
1994

Уз2
Ю91

Фарғона вилояти Учкўприк тумани «Истеъдод»
ижодкорлар уюшмасининг ҳомийлигида чоп этилди.

Юсуф, Муҳаммад.

Ёлгончи ёр: Шеърлар.— Т.: Адабиёт ва
санъат нашриёти, 1994.— 152 б.

Муҳаммад Юсуфнинг мухлислари оддий деҳқондан
зукко зиёлигача. Кимгадир унинг самимият тўла сев-
ги сатрлари ёқса, кимгадир оқибат ва диёнат ҳақи-
даги оташин шеърлари ёқади. Яна кимлардир эса
унинг машҳур бўлиб кетган кўшиқларини хиргойи қилиб
юради. Хуллас, истеъдодли шоир аллақачон халқ юра-
гидан жой олгани ҳақ гап.

Ушбу тўпламга муаллифнинг энг янги ва сара
шеърлари жамланди.

Уз2

4702620202 — 80

М 352(04) — 94

Қатъий буюртма, 94.

ISBN 5-635-01373-2 © Муҳаммад Юсуф, 1994 й

АЙТ

Гулдай умринг кулдай тўзиб кетмоқда,
Кимни кутиб ёшинг қирқдан ўтмоқда,
Елғизмисан энди сен бу чорбоқда,
Энди йўқлаб келмасму у алдаган?..

Ўт ҳам ўсар бир-бирига суйкалиб,
Сен на ёрсан, сен на тулсан, эй ғариб.
Ҳеч бўлмаса кўнгил учун ахтариб,
Бир бор келса бўлмасму у алдаган.

Очил гулим, айт ўзимга дардингни,
Гулфурушлар қайдан билсин қадрингни,
Емғирман деб юзинг силаб, баргингни
Тўкиб кетган дўлмасму у алдаган.

Не мунчоқ у, тенги йўқдир, тизимсиз,
Не олчоқ у, руҳи жонсиз, жисмсиз.
Йиллар билан ич-ичингга исмсиз
Чўкиб кетган кўлмасму у алдаган...

Гулдай умринг кулдай тўзиб кетмоқда,
Кимни кутиб ёшинг қирқдан ўтмоқда.
Елкангдаги етти қатор сиртмоқда
Осилибгина ўлмасму у алдаган...

Юзларингни кўргандайман қайдадир,
Қўл ушлашиб юргандайман қайдадир,
Неки қилсанг, ахир бир кун қайтадир,
Айт, мабодо менмасму у алдаган?!

КАПАЛАК

Туғилгандан мен шўрликнинг бағрим қон,
Бир жисмимда талашади икки жон,
Жон талашсам, тепамда чарх урган ул
Капалаклар одамлардан меҳрибон.

Оққушларим оқ ёмғирда учарлар,
Саҳарлардан шудринг-шароб ичарлар.
Танламайин қабрларни қучарлар,
Капалаклар одамлардан меҳрибон.

Гулга қўнса қанотлари ботмайди,
Ожизларим бировга тош отмайди,
Бир кун яшар, бир-бирларин сотмайди,
Капалаклар одамлардан меҳрибон.

Бир қарасанг, на кулбаси — уйи йўқ,
На товуши, на қўшиғи, куйи йўқ,
Капалакнинг камбағали, бийи йўқ,
Капалаклар одамлардан меҳрибон.

Капалакнинг Қаъбаси бу — ҳур дала,
Қаъбасида Меҳр тўла, Нур тўла,
Бахтсиз бўлса, бари бахтсиз бир йўла,
Капалаклар одамлардан меҳрибон...

Ойдин оқшом ёдга тушдинг, о малак,
Сени эслаб бўлди яна қон юрак.

Севаман, деб алдамайди капалак!..
Капалаклар одамлардан меҳрибон.

Муҳаммадга ишонган, эй мўминлар,
Улсам сўзим эслаб ўйга чўминглар:
Капалакнинг қанотига кўминглар,
Капалаклар одамлардан меҳрибон.

ОҚ ТУЛПОР

Оқ тулпорим бор эди,
Беклар унга зор эди.
От демасман, у менга
Ҳам дўсту ҳам ёр эди.

Елин ўпсам, тиз чўкиб
Тиззамда сув ичарди.
Чуҳ десам, ер чангитиб
Осмонларга учарди...

Ҳовлимизга бир оқшом
Қариндошлар тўлишди.
Тўй баҳона отимдан
Айирмоқчи бўлишди.

Отам: йигитсан, ўғлим,
Уйланмасанг ор, деди.
Қиз ярашар қучоққа,
Отга нима бор, деди...

Отхонадан бошланди
Чимилдиққа йўлакча.
Кечир, ёрим, не қилай,
Отга меҳрим бўлакча!

Қолдим икки ўт аро —
Ўшангада дилдорим.

Келин келган кечадан
Аразлади тулпорим.

Борми биздек ошиқлар,
Баҳоримда куз йиғлар.
Қизни қучсам — от йиғлар,
Отни қучсам — қиз йиғлар.

Бир бор ўпсам хотинни,
Уч бор ўпдим отимни.
Жоним, ёниб яшарман,
Кимга айтай додимни!..

Ердан кечдим отни деб,
Элга бўлдим эрмаклар.
Қайдан билсин от қадрин
От минмаган эркаклар.

БИР КЕЧА

Бир кеча бехосдан уйғониб кетсам.
Йиғлаб ўтирибди юрагим юм-юм.
Чўчиб турдим: сенга нима бўлди, эркам.
Нимага йиғлайсан,
Мен нима қилдим?..

Ундай десам бўлмас,
Бундай десам кўнмас,
Чекдим. Чиқиб сокин ҳовлини кездим.
Ҳамма юлдуз сўнди. Бир юлдуз сўнмас —
Кўзимга мўлтираб турар илк севгим.

Юлдуздан ҳам олис, о сен, буюк ғам,
Бугун ўзинг йўқсан фақат ёнимда.
Ҳижрон куйин чалиб қон ўрнида ҳам
Армон айланади жони танимда.

Уйлайман, ўйлайман, ўйларим узун,
Қўлим қисқа, севгим, бўйларим узун.
Энди сен мен учун энг узун эртақ,
Энди мени ёмон қийнар бу юрак!..

Чекаман. Тутунга тўлади хона,
Илк севгим мўралар тўрт бурчагиндан.
Мен далли, юрагим мендан девона,
Тмайман, деб йиғлар, партўшагингда.

* * *

Онажон,
Онажон,
Юрагим оғрир,
Билмадим, нимага қийнайди мани.
Мен деҳқон боласи эдим-ку ахир,
Наҳот шунча нозик бўлса бу жоним?..

Энди-ку ухламай ўйлар сурмайман,
Соғинсам дунёда соғинганим сиз.
Оғрир,
Оғрийверар юрак, билмайман,
Нега оғришини айтмас ҳам иблис.

Ё севиб қолдимми,
Бу мумкин эмас.
У мендан безор,
Мен ундан безорман.
Муҳаббат деганин қилмасман ҳавас,
Шундай ҳам бу узун йўл тўла армон...

Онажон.
Онажон,
Юрагим оғрир,
Гўё кимдир уни тиг билан тилар.
Кечалар елкамга темирдек оғир
Қўлларин қўяру кўзимга тикилар.

Ким у?

Қайдан билай.

Мен танимайман.

Отамнинг арвоғи ўша зот балки:

Уйимнинг чироғин ёқмай, болам, сав.

Қаерда,

Қаерда юрарсан санқиб?!

Қишлоққа кетаман,

Тонг отса бўлди.

Қуёш, уйғотиб қўй мени эрталаб..

Юрагим,

Юрагим оғримай қўйди,

Эҳ, қалбни бир ўпиб бўлмас эркалаб!

* * *

Осмон чўкиб қолди бу оқшом,
Юлдуз бўлиб ёғилди бир сас.
Бир маҳалла нигоҳни кўрдим:
Яшаш керак, севиш шарт эмас.

Садоқатми?
Кимга керак у?..
Беҳудадир кўз ёшнинг сели.
Юлдуз бўлиб ёғилди бир сас:
У бегона. У энди келин...

Тўй — бу асли баджаҳл ота,
Бахтли бўлсин қизим дегани.
Уни сенга бермасман, бўтам,
Тирик экан кўзим, дегани.

Осмон чўкиб қолди бу оқшом,
Қонимда бир ғашлик ўрмалар.
Мен оловга отарман энди,
Юрагимни қийма-қиймалаб...

Еқа ушлаб қолсин кўрганлар,
Оловларга отгум уни, бас.
Ёниб кетсин чирсиллаб қалбим,
Севиш керак... яшаш шарт эмас.

«БОЛА»

Муҳиддинов

Кўнглим ийиб кетиб, билмадим нечун,
«Бола» деб қўйибман кучугим отин.
Бобом боплаб сўкди,
Гудранди хотин,
Менга бошқача от ёқмасди лекин...

Кўзи мунчоқ эди кучукваччамнинг,
Ўзи эса сиртлонпанжа,
Кенг кўкрак.
Сал ширин гапирсам, ғажиб пойчамни,
Суйкалаверарди худди боламдек.

Жуда чайир эди,
Жуда шўх эди,
Суярдим ўзим ҳам шертирноғимни.
Хотин бор эди-ю,
Болам йўқ эди,
Тўлдириб юрарди у қучоғимни.

Кейин колхўз бўлди,
Вакиллар келди.
Ориқ отимни ҳам кетишди ёзиб.
Тут пишиб,
Бир ёшга тўлганда энди
«Болам»ни ўлдирди трактор босиб...

Ўғлимни кўмгандек кўмдим «Бола»ни,
Мунчоқ кўзларига тупроқлар тўкдим.

Бобом билан хотин қилди нөлани,
Мен эса, бўралаб колхўзни сўкдим...

Ҳар баҳор бораман у ётган жарга,
Ўзи тилсим эди,
Ўлими тилсим.
Қучук кўнгли ийиб, ғилдиракларга
Суйкалгиси келганмиди, ким билсин.

ОТА УЙ

Уч қутбга уч гулни
Кузатишди бир кунда.
Учта опа-сингилни
Узатишди бир кунда.

Уч маҳлиқо, уч тобон,
Юришарди ярқираб,
Уччаласи уч томон
Учиб кетди чирқираб.

Сурнай йиғлар, кўнгиллар
Найдек нимта-нимтадир,
Энди опа-сингиллар
Кўришади йилда бир.

Бири Шошда,
Бири Ўш,
Бири энди Бойсунда.
Ҳол сўрайди қизлардан
Она бўлиб ой тунда.

Хуш қол энди, болалик,
Кўҳна чорбоғ, хуш қолгин.
Уч қизингни ўрнига
Бозордан уч қуш олгин...

Хуш қол энди, Ота уй,
Ҳушларингдан айрилма.

Қизларингдан айрилдинг,
Қушларингдан айрилма.

Кенг қасрга келин бўл,
Ўз ошёнинг бўлакча.
Ота уйим олдида
Бу дунё бир кўлмакча...

Уч қутбга уч гулни
Кузатишди бир кунда,
Учта опа-сингилни
Узатишди бир кунда.

Қиз болага қисмат шу —
Буни бошқа аташ йўқ.
Бир ҳовлида туғилиб,
Бир ҳовлида яшаш йўқ...

КҮК ДАРВОЗА

Кўк дарвоза, ортингда бир қиз кўрдим,
Ғазнангдаги гавҳарингни хуш кўрдим.
Остонангда олти мингта из кўрдим,
Ой бекангни авайлагин, ҳушёр бўл.

Кўк дарвоза, сўрамагин отимни,
Сен кўзимга боқиб билгин зотимни.
Бу дунёда меҳр софми—олтинми?..
Ой бекангни авайлагин, ҳушёр бўл.

Кўк дарвоза, кўк харсангдек қулфинг бор,
Маликангнинг кун кўрмаган зулфи бор.
Саройингда Муҳаммаднинг мулки бор,
Ой бекангни авайлагин, ҳушёр бўл.

Кўк дарвоза, яна не деб мақтайин,
Меҳри изҳор этмоқ учун нетайин,
Беканг учун, айт, боримни сотайин,
Ой бекангни авайлагин, ҳушёр бўл.

Кўк дарвоза, пойингга тиз чўкарман,
Қиз ўпгандек бўсағангни ўпарман,
Остонангга топганимни тўкарман,
Ой бекангни авайлагин, ҳушёр бўл.

...Кўк дарвоза, ортингда қиз кўргандим,
Ғазнангдаги дуримни хуш кўргандим,
Сен совуқдан бир кун муҳлат сўргандим,
Бор, деворга қўшил, сен ҳам девор бўл.

КЕЛИНЧАК

Гул шохига чиқма, ҳилол,
Гулдай юзинг тирналмасин.
Гуноҳингдан кечганим бор,
Ёрим, жонинг қийналмасин.

Сени кутар тилло айвон,
Бор янги ёр гўшасига.
Сен кирмадинг, мен нотавон
Кирдим кўнгил кўчасига.

Ёлғончи ёр, ёт ёнида
Сени кўриб тўлғонмадим.
Тўй кечаси тўйхонада
Гулхан ёнди, мен ёнмадим.

Ойсиз тунлар титраб қайноқ
Қўлларингдан тортганим йўқ.
Кезганинг йўқ сен ҳеч чорбоғ,
Мен юзингдан ўпганим йўқ...

Гул шохига чиқма, ҳилол,
Гулдай юзинг тирналмасин.
Ёдга тушсам, сурма хаёл,
Ёрим, жонинг қийналмасин.

Момолар ҳақ — севги эртак,
Қим муродга суйиб етди...
Сен уйингга бор, келинчак,
Мени уйим куйиб кетди.

АСАКАЛИК ҚИЗГА

Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам,
Бир боқдимү билмам недур узилди жондан,
Бургут эдим, бир кечада тушдим осмондан,
Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам...

Қиқирлашиб қизлар ўтар, сиздан дарак йўқ,
Қирқ қиз ичра биз соғинган қиздан дарак йўқ,
Қайлардасиз, бир кўрмоқдан ўзга тилак йўқ,
Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам.

Аҳволимни йўйинг ана, нега йўйсангиз,
Айб мендами, бир қайрилиб кўнглим олсангиз,
Асакангиз кетмас-ку бир кулиб қўйсангиз?..
Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам.

Бу қандай боғ, толлари ҳам ўсар буралиб,
Бутоқ-бүтоқ кокилларга қолдим ўралиб,
Бағрим ёниб яшар бўлдим, бағрим тўғралиб,
Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам.

Қуя-куя кетар бўлдим сизни тополмай,
Қулбамда бир елкангизга рўмол ёполмай,
Қумушдайин холингиздан битта ўполмай,
Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам.

Энди фақат эслаш бору индаш йўқ сизга,
Энди мен ҳам ўхшаб қолдим бир акангизга,
Эрка келин бўлинг энди Асакангизга,
Бурама тол, боғда сизни кўрдим қайданам.

ПАЛАҲМОН

Осмон ерга энгашиб,
Булут соғди кун бўйи.
Елғончи ёр тўйида
Емғир ёғди кун бўйи.

Емғир эмас, ёғилган
Келинчак кўз ёшидир.
Ийғлама ёр, қиз бола —
Палаҳмоннинг тошидир...

Қайғурмагил, қўй, чорбоғ
Айланамиз, юр, дўстим.
Пешонанг шу экан, бу
Тақдир, деди бир дўстим.

Тақдир эмас, айирган
Ёрим қалам қошидир.
Ийғлама ёр, қиз бола —
Палаҳмоннинг тошидир...

Эгилмаган ерларга
Эгиб йигит бошимни,
Палаҳмонжон, қайларга
Отдинг ёқут тошимни?..

УТИНЧ

Фарғонанинг паривашлари,
Эй, жонимнинг қариндошлари.
Бўйнингизга марварид бўлсин
Маржон-маржон кўзим ёшлари...

Муҳаббатдан айтишиб ўлан,
Қувалашиб ўсдик сиз билан,
Кетдим кейин булутдай кўчиб,
Қайтай энди қайси юз билан?..

Едимда соф туйғуларингиз,
Жаранглаган кулгуларингиз.
Ҳаётимда бўлмасангиз ҳам
Хаёлимда юрдиларингиз.

Қўрғонимга келмасангиз ҳам.
Армонимга бека бўлдингиз.
Сиз мен учун ўша-ўша шўх,
Уша-ўша эрка бўлдингиз...

Уйин дедик бу ёруғ олам,
Уйин қилдинг муҳаббатни ҳам.
Қизлар, ўлан айтиб гоҳида
Эслаб қўйинг Муҳаммадни ҳам.

ЭСКИ АЙВОН

Тошкўчангга сочдим, эй ёруғ олам,
Мана, чегарасиз муҳаббатимни.
Тун бўйи ўзимга йиғлади онам,
Не қилиб қўйдинг деб... Муҳаммадимни.

У юзимдан ўпди,
Кўзимга боқди.
О, бу қарашларга чидамоқ азоб..
Она, мен жаннатда олмалар қоқдим,
Она, мен дўзахда симирдим шароб.

Елғиз қушдек гоҳо кўкка учдим шан,
Отдилар, тегмади камон ҳам, тош ҳам.
Она, ойнинг юзи тирналган экан,
Она, йиғлар экан ҳатто қуёш ҳам...

Уйламанг, ўғлингиз ўша-ўша шўх,
Юзим тўла сўқмоқ... ўттиз ёшимда.
Отамнинг сочида битта оқи йўқ,
Уриқлар гуллади менинг бошимда.

Кўришмадик, холос, бизлар минг аср,
Келдим, пойингизда чўқдим, мана, тиз.
Уй орзу қилсангиз—қурамыз қаср,
Тўй орзу қилсангиз — изим тўла қиз.

Фақат майдан сархуш бу ўрик бошим,
Тувакдан тупроққа тушган гулдайман..

Манов, булбулчаси очиқ бола ким,
Укамнинг ўғлими?
Исмин билмайман.

Тошкўчанга сочдим, эй ёруғ олам,
Мана, ниҳоясиз муҳаббатимни.
Тун бўйи ўзимга йиғлади онам,
Не қилиб қўйдинг деб... Муҳаммадимни.

Онам йиғларди-ю, болакай ҳайрон,
Унга термулиб бир увишди кўнглим...
Мени шоир қилди шу эски айвон,
Булбулчангдан битта ўптир, кел, ўғлим.

ҚАЛДИРҒОЧ

Осмон бўлсам, кўшкимда
Сен яйрасанг, Қалдирғоч,
Яйрармидим ўзим ҳам...

Уммон бўлсам, тўшимда
Сузиб юрсанг ёйиб соч,
Пойлармидим ўзим ҳам...

Қара, қандай ҳотамман —
Сени ўзим беармон
Кузатдим бахт йўлига.

Ахир нетай, одамман,
Одамзотни ҳеч қачон
Қуш қўнмайди қўлига!...

* * *

Қофиялар излаб келдинг сен,
Сен бу ерга излаб келдинг бахт.
Бериб қўйди ихтиёрингга
Болахоналарини пойтахт...

Энди битта қўлингга қалам,
Бир қўлни пана қила туриб
Шеър ёзасан ишхонада ҳам
Бўлим бошлиғидан яшириб.

Қадрдон қишлоғингда эса
Урнинг шундоқ турар билиниб.
Йўл қарайди ҳар куни онанг
Сенга иссиқ кулча илиниб...

НИЯТ

Айланар чархпалак кунларим гали,
Умрим тоғдан тушган сойдек елади.
Эртакка айланиб қолмасдан ҳали
Бир қари дояни кўргим келади...

Кўргим келар тошни саҳрода куйган,
Ва букри туяни янтоққа тўйган,
Жайроннинг олдига қаландар қўйган —
Бир боғлам пояни кўргим келади...

Қарвонларни кўргим келади саф-саф,
Ва карвонбошилар қиличин садаф,
Мажнунлар капаси олдида бир кафт
Жаннатий сояни кўргим келади...

Кўнглим яхшилиқни йўқлаб толмади,
Жонни тутдим—на дўст, на ёт қолмади,
Унга чанг солмаган бир зот қолмади,
Энди ҳимояни кўргим келади...

Орзум бир узунки, етмайди нафас,
Бир ғариб кўнглимда минг олий ҳавас.
Ойнаи жаҳонда гул қизларнимас —
Лутфихон аяни кўргим келади!

МУДДАО

Кузда гўзал бизнинг Фарғона,
Қиёси йўқ жаннат маскандир.
Уйимизни соғиндим, она,
Боғимизда беҳи пишгандир...

Елар елдек қирда беарқон
Туёқлари чақноқ қулунлар.
Сойга танга сочардир ҳамон
Уғил сўраб сулув келинлар.

Сиз-чи, юрибсизми ғимирлаб,
Кўнглингизда ғаройиб ҳислар.
Олдингиздан ўтса қиқирлаб,
Сочига қўл тегмаган қизлар.

Мен ҳам ўша-ўшаман, нодон,
Гоҳ панд бериб, гоҳида панд еб.
Машҳур қил, деб сўраб худодан,
Тиламабман бахтли бўлай деб...

Кузда гўзал бизнинг Фарғона,
Қиёси йўқ жаннат ватандир.
Хатим тамом. Айтгандек, она,
Зеби эрга тегиб кетгандир?!

БИНАФША

Сен ẽ сув бўйига чўккан гулойим,
Сени ẽ кўклардан тўкмиш худойим,
Булбулнинг патидай баргинг мулойим,
Бинафша, бинафша, хоксор бинафша...

Бинафшасиз боғлар атри — атирми,
Ғариб даштмаслиги у — қирми, адирми,
Сенсиз кўнгилларга кўклам татирми,
Сенсиз — кўрксиз келин баҳор, бинафша.

Гул йўқ сендан гўзал гулзорлар аро,
Илк юзин кўрсатган оқ қорлар аро,
Юртимдаги мовий минорлар аро
Сен баридан баланд минор, бинафша.

Содиқсан ҳар баҳор унган жойингга,
Юзим сураинми зулфи ёйингга,
Лабим босайинми чўкиб пойингга,
Сендан улуғ тағин ким бор, бинафша?..

Қора совуқларга чидаб, мунғайиб,
Йўллар ёқасида мўмин жилмайиб,
Бирга ўсгандаймиз, бирга улғайиб,
Муҳаммадга дарддош, дилдор бинафша.

АНДИЖОН

Бегижон Раҳмоновага

Кузда кетган турна келгандек баҳор,
Бир кун ҳузурингга қайтмоқларим бор,
Узримни ўзингга айтмоқларим бор,
Эй, менинг юрагим йўқлаган диёр!

Қайтарман, аммо қай аҳволда, билмам,
Балки унда мени буккан бўлар ғам,
Балки насиб этмас қайтмоқ менга ҳам,
Чўлпони ёдидан чиқмаган диёр...

Гарчи бўлмасам ҳам ёнингга йўлдош,
Дардингга дилдошман, жонингга жондош.
Ҳаттоки қаландар Машраби талош,
Бобури бағрига сиғмаган диёр.

Оллоҳ-ку Анжонда қормиш лойини,
Нодиранг на қилсин хон саройини?..
Қўқонга узатиб Моҳларойини,
Боғишамол бўлиб йиғлаган диёр.

Жаннатлардан гўзал, кўҳлигим менинг,
Бағрингни қон қилди шўҳлигим менинг,
Балки билинмас ҳам йўқлигим менинг,
Балки мени ҳам гоҳ йўқлаган диёр...

Кузда кетган турна келгандек баҳор,
Бир кун ҳузурингга қайтмоқларим бор,
Узримни ўзингга айтмоқларим бор,
Эй, ёмон кўзлардан сақлаган диёр.

* * *

Қуёшга қараб оққан сув.
Дардимни айтган эдим-ку,
Додимга етмайсан нега,
Қуёшга қараб оққан сув?..

Қандай юзсиз дўстимсан,
Оҳлар тўла кўксимдан
Оҳ узиб кетмайсан нега,
Қуёшга қараб оққан сув?

Сувингга қўшиб ёшимни,
Қиблага қаратиб бошимни
Етқизиб кетмайсан нега,
Қуёшга қараб оққан сув?..

Мен кимман?
Бир ёлғизман,
Сув бўйида бир ялпизман,
Оқизиб кетмайсан нега,
Қуёшга қараб оққан сув?

Қуёшга қараб оққан сув,
Онамдек мени боққан сув...

ҲАЗИЛ

Менинг ҳақимдаги ғийбатлар ёлғон,
Ихтиёр ўзимда бўлса қанийди.
Шароб ичиш менга Хайёмдан қолган,
Ичмасам ул зотнинг кўнгли ранжийди.

Ўзим бошладимми, ўзим қилгум бас,
Дўстларим беҳуда заволим излар.
Агар қирққа кирмай ўлсам, май эмас,
Мени хароб этгай бевафо қизлар!..

* * *

Йўлиққанга ёшинг тўкмагил, юрак,
Ҳеч кимга сиғинма худодан бўлак.

Менинг теграмда ҳам сенинг тегрангда,
Бугун ҳар нарса бор вафодан бўлак.

Ажабланма агар алдаса ҳам дўст,
Дўстликдан не қолди садодан бўлак.

Хор этдик муштипар муҳаббатни ҳам,
Одам Ато, Момо Ҳаводан бўлак.

Бугун бизга дўст йўқ майдан майинроқ,
Ёр йўқ вафолироғ наводан бўлак.

Бугун қулоқ тутсанг ҳамма камбағал,
Девонаи Машраб бободан бўлак.

Мен энг ҳалолман, деб ҳар нарса қилдик,
Ҳеч нарса қилмадик хатодан бўлак...

Узингни ҳам тўғри дема, Муҳаммад,
Сенда ҳам ҳеч на йўқ риёдан бўлак!

ХУДБИНГА

Ким-кимга соҳиби санжарман дейди,
Сим-симга мақтаниб — ханжарман дейди,
Қумурсқа ҳам ўзин аждарман дейди,
Мен нима ҳам дердим.

Бол берган қўлингга найзасин санча,
Қилган яхшилигинг билмаган қанча,
Алпомишни талар гала тирранча,
Мен нима ҳам дердим.

Имон йўқ гўшада эҳром қайдадир,
Қалбга таскин қайда, ором қайдадир,
Магар жондан кечгин, нима фойдадир?..
Мен нима ҳам дердим.

Менинг ёзганларим шунчаки ҳавас,
Менга дилим пошшо — шеърларим эмас,
Шоир — сен, десам ҳам қўймасанг, нокас,
Мен нима ҳам дердим.

Отамдан қолмаган бу назми сўлгин,
Мен боғда гул эмас — тоғдаги юлғун,
Қўлингдан келса, бор, Навоий бўлгин!..
Мен нима ҳам дердим.

Мени ҳеч ким тушунмайди сендан бўлак,
Билмас бўлсам шунча сажда қилмасман-ку,
Яна юз йил яшарман ҳам, ўлмасман-ку,
Улиб кетсам ўкинмайди сендан бўлак...

Меҳр тўла нигоҳингдан овунаман,
Билмай қачон гуноҳ қилсам оғринаман,
Бу дунёда мен ҳаммани соғинаман,
Мени ҳеч ким соғинмайди сендан бўлак!..

Пойга умр йўлларида йўқдир қўрқмоқ,
Мен тўдага ўзин урган тойман, тойчоқ,
Елиб юрсам ҳамма мени қутлар, бироқ
Мен йиқилсам хўрсинмайди сендан бўлак.

Балки, сен ҳам оддийгина одамдирсан,
Е мен гўдак, сен Алпомиш оғамдирсан.
Балки, олис эртакдаги хотамдирсан,
Мени ҳеч ким тушунмайди сендан бўлак...

Сен бор дардин ўз ичига ютган дилсан,
Этагида менга шудринг тутган гулсан.
Мен балиқман, сен меҳрибон наҳри нилсан,
Мени ҳеч ким тушунмайди сендан бўлак!..

ЕЛҒОНЧИ ЁР

Елғончи ёр, ёлғонларинг тугар қачон,
Елғон йиғлаб, куйганларинг тугар қачон.
Қачон менга бир илтифот айлагайсан,
Қачон тугар ситамларинг карвон-карвон,
Елғончи ёр, ёлғонларинг тугар қачон?..

Мажнун бўлдим саҳроларда бир соя йўқ,
Менга офтоб — қароқчидан ҳимоя йўқ,
Унгимда чўғ, сўлимда чўғ, кўнглимда чўғ,
Жоним сайёд қўлидаги жайрон-жайрон,
Елғончи ёр, ёлғонларинг тугар қачон?..

Узун тунлар бекорга мен тўлғонмасман,
Паризодим, сени севдим, ҳеч тонмасман,
Минг бир кеча эртагинг айт — ишонмасман,
Ишонмай ҳам кўзимда ёш маржон-маржон,
Елғончи ёр, ёлғонларинг тугар қачон?

Жаннат ишвасига учиб ким чопмаган,
Тақдир менинг пешонамга қил ёпмаган,
Ношуд қулман чаман кезиб гул топмаган,
Ўз ҳолимга энди ўзим ҳайрон-ҳайрон,
Елғончи ёр, ёлғонларинг тугар қачон?..

Тушунмадим муҳаббатнинг шевасига,
Қўнгил бердим сендай қизнинг нимасига,
Нега миндим омонат ишқ кемасига,
Ўз умримни ўзим қилдим вайрон-вайрон,
Елғончи ёр, ёлғонларинг тугар қачон!..

УЛАН

Тўйларни ҳаммадан ҳам
Бўй қизлар хуш кўрармиш.
Битта қиз эрга тегса,
Қирқтаси туш кўрармиш.

Тўйхонада куй тиниб,
Тинганида оловлар,
Қирқ сулувни йиғлатиб
Кетар экан куёвлар...

Сингилларим, йиғламанг,
Йиғласангиз хафаман.
Юртни кезиб, сизларга
Ўзим куёв топаман.

Оқ тилаклар бор бўлса,
Омон бўлса умидлар,
Изингизга зор бўлар
Муҳаммаддек йигитлар!..

СИНГЛИМГА МАКТУБ

Қачон хат ёзгандим сенга, билмайман,
Қофия билан банд бугун тош кўнглим.
Елғиз аканг бўлиб,
Ёнингда юрмайман...
Кечир мени, синглим.
Кечир мени, синглим.

У ёқда шотутлар
Тўкилар сувга,
Қовунлар ёрилар,
Сен йўл қарайсан.
Тупроқ кўчаларда,
Муштоқ кечаларда,
Ёз — мени соғиниб сарғайган майса.

Умримни юлқилаб,
Йилларим ўтар,
Юрак йиғлайди-ю,
Айтмас дардини.
Мен шеърим қўлтиқлаб,
Кун бўйи излайман,
Адабий ходимнинг битта мардини.

Бирига қандайдир туроқлар дастак,
Бирин ўйлантирар ҳали ёшлигим:
Нега бу шеърингиз отлар ҳақида,
Уларни ёқтирмас менинг бошлиғим!..

Гоҳ тўлиб кетаман,
Қандай гап элар
Қўйгил мени дейман эй, ширин азоб.
Қуёшга термулай,
Ерга босай бағир,
Қўшиқлар куйлашга бошқа одам топ...

Яна қайсар руҳим
Жонимни чўқир,
Ёз дейди,
Сингилжон, қўрқай нимадан?..
Энг гўзал шеър —
Сенинг ёрилган қўлинг,
Ҳамма бошлиқларнинг
Бошлиғи — Ватан!..

Қайдан келди менга бу дард,
Билмайман.
Юрак йиғлайди-ю,
Айтмас арзини.
Шеъримни қўлтиқлаб,
Кун бўйи излайман,
Адабий ходимнинг битта мардини.

Бирига қандайдир туроқлар дастак,
Бирин ўйлантирар индамаслигим:
Нега бу шеърингиз ҳижрон ҳақида
Қайғуни ёқтирмас, дейди, бошлиғим.

Кейин яна шотут тўкилар сувга,
Беҳилар ҳидига тўлади хонам.
Айвонда,

хирмонда,

Анжон томонда

Куз — мени соғиниб сарғайган онам —

Йиғлайди,
бу йил ҳам
келмади болам...

Қачон хат ёзгандим сенга,
Билмадим.
Қофия билан банд менинг тош кўнглим.
Елғиз аканг бўлиб,
Енингда юрмадим...
Кечир мени, синглим,
Кечир мени, синглим.

ОНАМГА

Миртемирова

Оҳ, менинг ортимдан оввора онам,
Бир парча юраги минг пора онам.
Ҳар балони кўрган ёруғ дунёда,
Тошканни кўрмаган бечора онам.
Боланг бўлиб бир бор бошлаб келдимми,
Энди мен ҳам сенга ўғил бўлдимми...

Гарчи бисотингда «байрам» сўзи йўқ,
Биламан кутарсан бағринг тўла чўғ.
Менда юрак деганларин ўзи йўқ:
Мен совға бермаган қиз йўқ бу оқшом,
Сенга-чи, на бир хат, на ширин калом.

Дейсан: олисларда омон бўлсанг бас,
Гоҳ ёдингга тушсам, йўқлаб келсанг бас,
Болам, сенга ҳамма қилади ҳавас...
Ахир менинг дардим шеър эмас фақат.
Мен машҳур шоирмас — машҳур бешафқат!..
Энди мен ҳам сенга ўғилманми, айт.

Соғиниб байт ёздим, у сени топсин,
Пойингга тиз чўкиб қўлларинг ўпсин,
Шеърдан ҳам улуғим борлигин кўрсин,
Мен учун ҳам азиз ҳолингни сўрсин.
Сенсиз ғариб кўнглим — кўнгилми, онам,
Энди мен ҳам сенга ўғилми, онам!..

ТОПВОЛДИ

Ўзим ёзган шеър ҳам ўзимникимас —
Минг бир муҳаррир бор уйимда.
Сизга кўрсатолмам ўз боламни ҳам
Ўзим кийинтирган кийимда.

Хотиним қизларни ёзмайсан, дейди.
Отам подшоларни. Мени авайлар.
Илҳом йиллаб эшик қоқмайди гоҳи,
Юрак вой-войлар...

Гулхан бўлиб кетди қанча шеърларим,
Муҳаббат ҳақида эди ҳаммаси.
Азиз мухлисларим, билиб қўйинглар,
Шоирга хўжайин ҳатто аммаси!

Мен ҳам дуруст шоир бўлармидим, балки,
Энг гўзал байтларим йиртилмаганда.
Ушбу шеъримни ҳам тамаки излаб,
Токчадан топволдим, кутилмаганда.

Топдим у отини Топволди қўйдим,
Юзларидан ўпдим ярим кечада.
Қулоғига шивирлаб: мен уйдан тўйдим,
Сен бор, ўйнаб келгин, дедим, кўчада!..

УЗР

Нозиява

Шухратга ўч бўлсам керак мен гумроҳ,
Елгон бўлса керак дилда нолам ҳам.
Тўпори байтларим битар пайтим чоқ
Кўзимга кўринмай қолар болам ҳам.

Оламни эркалаб эрка сўз излаб,
Боламни эркалаб бир сўз айтмайман.
Мушукдай суйкалиб келса ҳам музлаб,
Бетидан бир ўпмай уйдан ҳайдайман.

Қалам ушладимми, демак — ўйин бас,
Яйраб очолмайди гул дудоғини.
Мундоқ юрак ютиб сўраша олмас,
Хонамда қолдирган қўғирчоғини.

Бурчак-бурчакда жим тортишар бурун,
Билмам қандай ўю хаёл ичида.
Тузсиз шеърларим деб шириндан-ширин
Болаларим юрар оёқ учида...

Улар шеър ёзмасин ҳеч менга ўхшаб,
Мендан нафи кўпроқ тегар элимга,
Шоҳ асар бўлса ҳам тупирдим ўша —
Боламни йиғлатиб ёзган шеъримга!

Бисотимни боғда бир ҳалол
Капалакка алмашаман мен.
Ҳаётимни кўкдаги зилол
Камалакка алмашаман мен.

Ёғдуларга чўмилган шаҳар
Бетонлари биқинни чақар.
Уйим қаср бўлса ҳам агар,
Гувалакка алмашаман мен.

Шоирликни суймайди жиним,
Менга ҳавас қилмагин, иним.
Шуҳратимни тотли бир тилим
Ҳандалакка алмашаман мен.

Қўшиқларим бўлиб овоза,
Юртда машҳур эмишман тоза!..
Барча ёзган шеърим бир коса
Сумалакка алмашаман мен.

**Одамсиз омадли, гоҳи беомад,
Биздан рози бўлинг, руҳи нотинч зот.**

**Ким бўлманг, Сиздан шу юрт бизга мерос,
Иўқчилик-тўқчилик, не бўлса рўй-рост,
Энди тупроқ сизни айласин эъзоз,
Биздан рози бўлинг, руҳи нотинч зот...**

**Шоҳларга ҳамиш ҳушомад зомин,
Кўзин ёғин ялаб, сотарлар номин,
Шеъримни тугатдим. Ўзбекча омин,
Биздан рози бўлинг, руҳи нотинч зот!**

Атиргулдан юмалади капалак,
Бир силкиниб қўймади ҳам гул шохив.
Жон талашиб, қум ялади капалак,
Кўчди менинг кўксимга-да титроғи.

Дунё кезиб, топгани шу гул эди,
Япроқлари беланчаги зангори.
Тонгда унинг уфорига қул эди,
Шомда эртак бўлиб қолди дийдори...

Атиргулдан юмалади капалак,
Кўнгилни бир бузди. Бўлди хаёлни.
Уволингни ким олади, капалак,
Қай қўл билан тутай қотил шамолни?

Оқшом боғда унга боқиб қолдим лол,
Тушимда ҳам кўрмагандим, бу не ҳол —
Бир қаноти ётар эди ерда лой,
Бир қаноти кўкда эди — ярим ой...

Атиргулдан юмалади капалак,
Оқ упаси Сомон йўли бутоқда.
Сен ҳам кетсанг ким қолади, капалак,
Мен ёлғизман, тўти тўла бу боғда.

БИБИ

Марғилон ҳавоси элитди андек,
Маъюс кўчаларда юрдим довдираб.
Ҳозир Кумуш чиқиб қоладигандек
Ҳар эшикка боқдим кўзим жовдираб.

Чиқса, Биби дердим,
Шеърга ёр бўлдим,
У бир юҳо янглиғ домига тортар.
Шухрат йўлиққанда дўстга зор бўлдим,
Қалбимни ёлғизлик азоби ўртар.

Асли-ку шаҳарга йўлим чап эди,
Нетай, пойтахтдаман, насибам экан.
Сени-ку душманинг бир Зайнаб эди,
Менинг кундошим кўп, ёвларим улкан!

Булардан қўрққулик. Булар доғули,
Зайнаб нима? Зайнаб бир рашк бандаси.
Булар душманларнинг энг номард хили,
Булар кундошларнинг энг шармандаси.

Қон тўла кўзида ялтирар ҳасад,
Булар на шоир, на омадсиз одам.
Улар оёқ қўйган ҳар зина жасад,
Шулар гумдон қилган Қодирийни ҳам...

Марғилон ҳавоси элитдан андак,
Маъюс кўчаларда юрдим довдираб.

Ҳозир Кумуш чиқиб қоладигандек,
Ҳар эшикка боқдим кўзим жовдираб.

Чиқса, Биби дердим,
Мен ёзмай қўйдим,
Урнингга борай, сен Марғилонга қайт.
Туғилдим. Яшадим. Зерикдим. Тўйдим.
Заҳаридан берсин, кундошингга айт!..

ЭСЛАШ

Ҳамон эсга тушса, вужудим музлар,
Уша олис оқшом, ўша эски ғам.
Кетаверибман-а, кет деса қизлар,
Сенга айтмабман ҳам...

Жайрон ҳуркарди-да ўзи қаддингдан,
Севмайди дейишса, кўнибман мулзам.
Шу гап ростми, дея бориб олдингдан
Бир бор ўтмабман ҳам.

Биз юрмаган гўша қолмаган эди,
Нафасингни ҳамон туяман, эркам.
Биз кирмаган кўча қолмаган эди,
Битта ўпмабман ҳам!..

БУЛБУЛ

Боғда булбул овсарми, шўхми,
Бахтимисиз, дейди бир саҳар...
Яшаган мен бахтлими-йўқми,
Сенга нима қайғу, баччағар.

Олифтага гуллар барг тўшаб,
Мадҳ айтганин боқмай илғайман...
Булбулвачча, мен сенга ўхшаб
Боғдан-боққа кўчиб юрмайман.

Сенга фақат атиргул ҳамдам,
Тиллашасан чаман, боғ билан...
Бахтли эдим бир пайтлар мен ҳам
Ялангоёқ қизалоқ билан.

Сен англарсан қайдан бу ҳисни,
Ишқ ҳақда эй, қўшиғи ёлғон.
Бепоён дашт ва ўша қизни
Қўмсар тўрғай юрагим ҳамон...

Чаманингга бўйлар аста куз,
Гулларинг ҳам тегди жонингга.
Патинг ёйиб, жанубингга суз,
Жўна энди, Ҳиндистонингга!

ТУЕНА

Тўйкўчада тонг отгунча гулхан ёнди,
Борай десам, тополмадим кўйлагимни.
Гулхан ичра гулхан бўлиб бир жон ёнди,
Куя-куя кулга кўмдим тилагимни.

Чимилдиқда ёлғон йиғлар ёлғончи қиз,
Кулиб кимни эрмак қилар ўланчи қиз?..
Бағрим ёнар, онажоним, сиз билмайсиз,
Ҳижрон отли ханжар тилар юрагимни!

Игит бўлиб не кўрибман мен дунёда,
Ерим яшнаб турар тилло тақинчоқда,
Қўллариммас, энди ўша шода-шода,
Марваридлар бўйнини силар малагимнинг.

Бу ҳовлига энди мен бир бўйламасман,
Қетаверсин кетса, уни ўйламасман,
Ёлғончининг ёнига ҳам йўламасман,
Йўлатмам ҳам яқинига йўлагимнинг...

Тўйкўчада туни билан гулхан ёнди,
Борай десам, тополмадим кўйлагимни.
Гулхан ичра гулхан бўлиб бир жон ёнди,
Куя-куя кулга кўмдим юрагимни.

Фирот минган Гўрўғли
Бобом қани, айтинглар.
Қўнғиротлик Алпомиш
Оғам қани, айтинглар...

Тустовуқдай товланган
Олам қани, айтинглар.
Кўлда кийик овланган
Далам қани, айтинглар.

Қокиллари ер ўпган
Саман қани, айтинглар,
Куйиб кетган жонимга
Малҳам қани, айтинглар.

Дардим айтсам тушунган
Одам қани, айтинглар...

Кўнглим гулдай эзилиб,
Кўзимга ёш тўляпти.
Эҳ, қуёшга қўшилиб,
Ботиб кетгим келяпти!

ДАРЕ

Боҳодирга

Дарё қўйган эдим болам исмини,
У дарёга чўкиб кетди бир кун...
Аждар бўлиб сувлар ютди жисмини,
Энди менга ўғил бўлинг, балиқлар.

Билганимда қўймасдим ҳеч елкамдан,
Товончаси энди ерга текканда —
Сойнинг тоши болиш бўлди эркамга,
Энди менга ўғил бўлинг, балиқлар.

Қўлчаларин силкитиб у бемажол,
Йиғлаб-йиғлаб оқиб кетди эҳтимол,
Қирғоққа зор боқиб кетди эҳтимол,
Энди менга ўғил бўлинг, балиқлар.

Қонхўр дарё қаро қилди кундузим,
Кўзим нури ўша эди, ёлғизим,
Бу дунёда қолмади энди изим,
Энди менга ўғил бўлинг, балиқлар.

От қўйганда нечун кўнглим сезмади:
Исми билан экан инсон қисмати!..
Ўз болам-ку ўз бағримда ўсмади,
Энди менга ўғил бўлинг, балиқлар.

Ўғлим десам ўртанади вужудим,
Сувни кўрсам сесканади вужудим!..
Қум остида қолди менинг умидим,
Энди менга ўғил бўлинг, балиқлар.
Дарё қўйган эдим болам исмини...

Кечагина қишлоқдаги қизлар бари
Менга сирли қошлар қоқиб қарашарди.
Қарашмаса, уйларига тунда келиб
Тошлар отиб қочар эдим — ярашарди.

Саҳаргача атрофида айланишиб,
Дилхун уйга қайтар эдим, билишарди.
«Қимни кутиб турибди бу йигитча», деб
Девор оша мўралашиб кулишарди.

Бугун эса бўз йигитман, бўзлаганим —
Болалигим олисларда қолиб кетди.
Бир қишлоқ қиз орасидан танлаганим —
Бармоғига тилла узук солиб кетди...

Қизлар энди девор оша мўралашиб,
«Қимни кутиб турибсан», деб сўрашмайди,
Кетолмайман бир ҳовлига ўралашиб,
Тошлар отиб қочай десам ярашмайди...

ТУРКМАН ҚИЗГА

Айланаман, Шарқни кезиб айланаман,
Иболи бир ёр тополмай ўйланаман,
Ўз юртимнинг сулувлари тил уқмаса,
Узун кўйлак туркман қизга уйланаман...

Кўзим тушса юзлари лов-лов ёнади,
Елкасида қирқта чаман товланади,
Кесилмаган кокиллари тўлғонади,
Узун кўйлак туркман қизга уйланаман.

У элининг урфларини қилмайди хор,
Бешиги ҳеч аяласига бўлмайди зор,
Қошида момоси қўйган ўсмаси бор,
Узун кўйлак туркман қизга уйланаман.

У ажралиб турар турфа гул ичида,
Офтоб чиқиб, офтоб ботар кулгичида,
Ўз тилида гапирмайди тил учида,
Узун кўйлак туркман қизга уйланаман...

Бир хил либос киймиш кўрдим нечалари,
Ойбалдоғи ёниб турар кечалари,
Яшнаб кетар юрса Тошкент кўчалари,
Узун кўйлак туркман қизга уйланаман.

Гўшангага кирганимда ёрга етиб,
Менга ўлан сўйлаб берар ёдлар этиб,
Боболарим руҳларини шодлар этиб,
Узун кўйлак туркман қизга уйланаман.

ЖАЙРОН

Қон йиғлатди қайси бағритош,
Жайрон, нега кўзинг тўла ёш?
Оёғингга қўйиб ётай бош,
Жайрон, нега кўзинг тўла ёш?..

Юрак қонинг тўкилган сўқмоқ,
Бағри алвон лолақизгалдоқ,
Сенга тошлар отди қай гумроҳ,
Жайрон, нега кўзинг тўла ёш?..

Зор йиғлатдинг бунча ҳам, ҳайҳот,
Менда ҳам бор сендаги сайёд...
Эй беозор, эй мўмин жонзот,
Жайрон, нега кўзинг тўла ёш?

Бу дунёнинг нокаслари бор,
Эзгуликни кўролмайдилар.
Мени ҳам қон қилдилар улар,
Жайрон, нега кўзинг тўла ёш?..

Лабим билан яранг силайман,
Сенга дарди шифо тилайман,
Кел, туғишган оғанг бўлай ман,
Жайрон, нега кўзинг тўла ёш.

ИФТИХОР

Ўзбекка ўхшатиш топмоқ муаммо,
Ўхшаса ўзига ўхшайди ўзбек.
Қиёси йўқ унинг, меҳри бир дарё,
Дунёда болам деб яшайди ўзбек.

Бир қўлда беланчак, бир қўлда Қуръон,
Бир елкада кетмон, бирида иймон,
Барчага баробар бир офтобсимон,
Яшнасин олам деб яшайди ўзбек.

Ўнта бўлса, ўрни бошқа унинг-чун —
Ўғлим, оташимдан яралган учқун,
Қизим парилардан рухсори гулгун,
Юзлари лолам деб яшайди ўзбек.

Момолари тетик юзга кирса ҳам,
Боболари қайси йигитлардан кам,
Зурёдлари бўлса бир ҳовлига жам,
Тўшак етмай тўнин тўшайди ўзбек.

Эҳтиром этганга эҳромлари бор,
Кеккайганга бўйин эрмагай зинҳор,
Бешингида жажжи исломлари бор —
Тош ўтмас қўрғонга ўхшайди ўзбек.

Муҳаммад, ким бўлдинг, қиёсин топиб,
Ўхшаса — ўзига ўхшайди ўзбек.
Емон шеър ёзсанг ҳам бетингдан ўлиб,
Қам бўлма, болам, деб яшайди ўзбек...

РУҲ ТЎТИСИ

Бош бир кун тош ёстиққа етар,
Руҳ тўтиси танни тарк этар,
Дейдилар ёш танламас ажал,
Худо билар, ким олдин кетар...

Офтоб елиб толса кўк узра,
Унга осмон сандиғи ҳужра,
Ҳақдан ҳукум, бандадан ижро,
Худо билар, ким олдин кетар?!

Пок дилингни кемирди ҳасад.
Қадамингда топдинг азият.
Дўстим, менга қилма васият,
Худо билар, ким олдин кетар.

Асо тутмиш қанча қадди дол,
Мен бир кучга тўлган навниҳол.
Отам мени кўмар эҳтимол...
Худо билар, ким олдин кетар.

Кўзим кўкда, сизда хаёлим,
Жужуқларим — менинг камолим!..
Фаниматмиз, жуфти ҳалолим,
Худо билар, ким олдин кетар...

ЗЕБИЖОН

Яланг оёқ ёшлигимни эсласам жим,
Кўзларимга сургим келар бурда нонни.
Қорним нонга тўймаса ҳам пошшо кўнглим —
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни..

Капалак ҳам сийлар гулнинг суйганини,
Шабнамларнинг кўрдим тонгга ийганини,
Қим биларди камбағалнинг куйганини,
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни...

Суйганимни бир бойвачча тортиб олди,
Тилло берди, тиллога от сотиб олдим,
Тулпоримнинг туёғига ётиб олдим,
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни...

Отим билан гаплашардим одамдайин,
Мен бир қашшоқ ўғилман, у — отамдайин,
Йиғлар эдим ёлларини силаб майин,
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни...

Қимга айтиб, яна кимга йиғлай бориб,
Умрим ўтди ёлғиз унга кўнглим ёриб,
Отим мендан ғарибу — мен ундан ғариб,
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни...

Ой юзли ёр ойдек ўғил туққан оқшом,
Мадаминбек тортиб олди отимни ҳам,

Дардимга дард қўшилди воҳ, ғамимга ғам —
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни...

Камбағалнинг куни қурсин экан, кўрдик,
Мискин эдик, яна икков мискин бўлдик,
Отим бекка, ўзим эркака тутқун бўлдик,
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни...

Тунда бориб олиб қочдим, келиб орим,
Елдек учиб кетаверди жониворим.
Мадаминбек бия минсин, чу тулпорим,
Зебижонни суяр эдим, Зебижонни!

БОЙ ҚИЗИ

Бой бувамнинг оши бор,
Оши тўла тоши бор.
Бой қизининг биз ғариб
Қул билан на иши бор...

Қиёматда қулга юз
Угирмайди бой қизи,
Усма ўпган қошидан
Уптирмайди бой қизи.

Уптирса ҳам ўпмасман,
Упсам қадрим йиғлайди.
Бойга сиринг бой берма,
Бойда вафо бўлмайди!..

Бой қизини узатдим,
Бойваччасин кузатдим.
Кетаман деб у айтди,
Кетавер деб мен айтдим.

Зорим бору зўрим йўқ,
Кетса майли, ёр кетсин.
Камбағални камбағал
Суйганига не етсин!

«БОСМАЧИЛАР»

Олмослардан кескир эди шамширингиз,
Тутун бўлиб тўзиб кетди тақдирингиз,
Минг йигитга арзирдингиз ҳар бирингиз,
От ўйнатиб юрмадингиз, босмачилар!..

Тупроқ тўшак бўлди, болиш эгар бошда,
Жалолиддин каби мудом жаҳонгашта,
Умрингизнинг ярми ўтди тоғу тошда,
Не кунларни кўрмадингиз, босмачилар.

Кўрғошинга қалқон бўлди ўт кўкраклар,
Кафан бўлди қонга ботган оқ ятаклар,
Сўнгги макон бўлди баъзан чакалаклар,
Одамдай ҳам ўлмадингиз, босмачилар.

Тушунмайин ким қарғади, кимлар сотди,
Кўнглингизда алам, кўзда ёшлар қотди,
Ортингиздан гоҳ болангиз тошлар отди,
Еш деб, гина қилмадингиз, босмачилар.

Уйингизда сизни кутди, кел деб тўрам,
Келинчаклар кокиллари тарам-тарам,
Кўнгилга ёр сиғармиди юртда қарам?..
Жанггоҳлардан жилмадингиз, босмачилар.

Кенгашсангиз тор дунёлар кенг бўларди,
Эргаш ёқа бўлса, Шермат энг бўларди,

Бирлашсангиз ким ҳам сизга тенг бўларди,
Нечун аҳил бўлмадингиз, босмачилар?..

Босмачимиш... Бундай демиш қай бемаъна,
Тутмайдими бир кун уни беклар қони...
Ҳамма сиздек ўз юртини суйса қани!
Беҳуда қон тўкмадингиз, босмачилар.

Сиз йўқ, бунда кўтарилди дарпардалар:
Отдан тушди қизил мўйлов саркардалар,
Бухорони тўпга тутган шармандалар,
Афсус, афсус, кўрмадингиз, босмачилар.

Эркли элда сизни эслаш нақадар хуш,
Сизга ҳайкал қўйса арзир майдонлар бўш,
Оқ ятакда, аргумоқлар миниб оқтўш
Мундоқ кўкрак кермадингиз, босмачилар!

Субҳидамда шеърим битди, кўзим тиниб,
Пойингизга бордим кўнглим бир ўксиниб,
Туринг энди, бобо, десам, сиз хўрсиниб,
Жилмайдингиз, турмадингиз, босмачилар.

Қайга тарқаб кетган бўлманг, қай замонда,
Сизнинг асов қонингиз бор бизнинг қонда,
Унутмаган сизни ҳеч ким, Туркистонда
Хонларга тенг ҳурматингиз, босмачилар!..

Олмослардан кескир эди шамширингиз,
Тутун каби тўзиб кетди тақдирингиз,
Минг йигитга арзирдингиз ҳар бирингиз,
От ўйнатиб юрмадингиз, босмачилар.

МАҲАЛЛИЙЧИЛИК

Маҳаллийчиликдан зирқирар товои,
Унганмиз-ку асли битта тупроқдан.
У куни шеъримни тинглаб бир нодон
Мени мақтаб қўйди фалон қишлоқдан...

Шу бир сўздан туйган ҳузрин кўрсангиз,
Гўё ойни узиб олган бу одам.
Бундайлар учраса, юртин сўрсангиз,
Маҳалласин айтар Африкада ҳам.

Айтинг, хафа бўлай мен яна кимдан?
Биров давлат қурар, биров уй тиклар.
Асли бир халқлигин билару зимдан
Қўқонликни чалар бухороликлар.

Битта дайр ародир биз тушган кема,
Бир қиргоқ ёр, бир кун сузишдан толсанг.
Биродар, бунчалар гердайдинг, нима,
Шохинг борми агар шовотлик бўлсанг?..

Оталар бўлиниб юришса гўё,
Уйлайсиз, фарзандлар буни сезмасми?
Ахир, кеча майда хонликлар аро
Умиди хор бўлган миллат бизмасми?

Бўлинган бўлиснинг ўчгай чироғи,
Ортга бир қайрилинг, мингта қиёс-ку.

Тўпга тутган кунни Тошканни ёғий,
Амир Нодирани сўйгани рост-ку...

Унган жойимга-ку қуллуғим бисёр,
Соғинч тўла дилим айлар минг фахр.
Аmmo бошим силар битта Ватан бор,
Мен ҳам унинг битта ўғлиман, ахир.

Ўйим узаймоқда улғайган сарим,
Кенгроқ бўлсак дейман, бу кенг дунёда.
Фарғонада бўлса ярим жигарим,
Жигаримнинг ярми Сурхондарёда.

Бахмал бўлагига мунчоқ қадалган
Бир олтин бешикда ўсган ўзбекмиз.
Бир пайтлар Жайхун ва Сайхун аталган
Икки қош остида бир жуфт кўздакмиз...

Маҳаллийчиликдан битта безган — мен,
Занглаган ханжардек ўтди у жондан.
Танишиб қўяйлик. Шеърни ёзган мен —
Муҳаммад Юсуфман.
ЎЗБЕКИСТОНДАН...

СУРАТ

Менинг кимлигимни
Билмайди ҳеч ким.
Мен бир ғалатиман,
Мен алоҳида.
Кўзимнинг ёшини
Келади ичгим,
Тилимни чайнагим
Келар гоҳида.

Ой менинг елкамга
Утириб олган,
Офтоб ғавғо солар
Юрган йўлимга.
Хаёл тушовидан
Чиқолмай қолган
Умримни топшириб
Қўйдим кўнглимга.

Энди тошни тепсам,
Улар изимни,
Ерга ағанасам —
Ер ҳам девона.
Бармогин ўпгандим
Суйган қизимни,
Қўли ёниб кетди
Гуриллаб, мана.

Енди,
Енаверди
Кокиллари сўнг,
Чарсиллаб юраги
Енди беармон.
Ярми ёниб бўлган
Кўйлагини бир енг,
Ишқнинг байроғига
Айланди алвон!..

Ва ўпдим байроқни
Мен ўша алвон,
Олов тан,
Олов жон,
Олов ҳис-ҳавас.
Қизил чўғ тўшалган
Чимилдиқ томон
Отдим мен ўзимни
Мисли ўтпараст.

Уйғонсам — кўрпам кул,
Йиғлар севгилим.
Мен сени йиғла деб
Қучган эдимми?
Айиқ босган гулдай
Эзилди кўнглим,
Ёввойи ўрдакка
Бердим севгимни!..

Ўрдак учди-кетди,
Мунғайиб қолдим.
Ҳайратим обкетди
Қанотида у.
Қим мени алдаса —
Худога солдим,
Майли, алданмасин

Ҳаётида у.
Қолдим кулкўрпамда,
Тўшагим — тупроқ.
Юмалаб ётаман
Илонлар билан.
Уларга ишондим
Бир ёрдан кўпроқ,
Илон чақар,
Аммо
Гапирмас ёлғон!..

Менинг кимлигимни
Билмайди ҳеч ким.
Мен бир ғалатиман,
Мен — алоҳида.
Қийиклар қонини
Келади ичгим,
Чаёни чайнагим
Келар гоҳида.

ТУЙ

Сирожов

Бунда бир қиз бор эди,
Бағоят дилдор эди.
Мен исмини билмасдим,
Мен исмини билмасдим...

Унинг тўйи бўляпти.

Узи менга ёқмасди,
Бир қайрилиб боқмасди.
Мен ҳам парво қилмасдим,
Сира парво қилмасдим...

Унинг тўйи бўляпти.

Кетдик, жўра. Нима бор
Бировларнинг тўйида?
Бугун сайл бўлади
Ширмонбулоқ бўйида.

Шундай кунда ноз қилиб
Қарамаса бизларга.
Атиргулга мурч сепиб
Улашамиз қизларга...

САНАМ

Бир қараб қўйсанг надир
Бизга ҳам гоҳо, санам.
Менга сенсиз беқадр
Дунё санам, дунё санам.

Сен ўзинг шамолу ҳилол,
Куйдирги ёр, соҳибжамол.
Сенсиз ул осмонда йўқ
Маъно санам, маъно санам.

Кўзлари жайрон ўзинг,
Ўз ҳуснига ҳайрон ўзинг.
Тенги йўқ, тимсоли йўқ
Зебо санам, зебо санам.

Боқ, ажаб ғавғодамиз,
Севги деган саҳродамиз.
Қайс ўзимиз сен экан
Лайло санам, Лайло санам...

Бир қараб қўйсанг надир
Бизга ҳам гоҳо, санам.
Менга сенсиз беқадр
Дунё санам, дунё санам.

Меҳрим қаттиқ бўлди,
Қаҳрим қаттиқ бўлди,
Насиҳатни эса олмадим.
Ҳарифим суюнди, дўстим куюнди,
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Осойиш ботмади бирор-бир куним,
Ғалашиб-тортишиб толмадим.
«Оғирроқ бўл, иним, сипороқ бўл, иним...»
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Тенгимни билмасдан бир қизни суйдим,
Суйдим сира кулмай омадим.
«Шоҳона яшардик сўзимга кирса...»
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Қувроқ бўл дейишди, ёлғон ҳам керак,
Жиндек хушомад ҳам...
қулоқ солмадим.

Оқни оппоқ кўрдим, қорани қора,
Мен ўз билганимдан қолмадим.

Кўнглим сезар, энди бу ёғи аён,
Дўстларим... дўстларим, бахтли боламан,
Е Тошкентда энг зўр шоир бўламан,
Е уйимга кетиб, ариқ бўйида
Ялпизга суяниб ўлиб қоламан!

ВИДО

Етти осмон ёришмас сиз уйғонмайин,
Сизни кўрмай офтоб қандай чиқсин, онам,
Кўзимда ёш, тонглар нечун тўлғонмайин,
Сизсиз менга фазилатсиз, файзсиз олам,
Дилда титроқ, қўлда йиғлоқ созми энди?..

Ой мўралар оқ туйнуклар оқшом пайти,
Толбешиқни тебратиб сиз ҳорибгина.
Алла айтиб ўлтирмайсиз ғарибгина,
Эркалигим сиғар кунлар келмас қайтиб,
Болангизнинг армонлари озми энди,
Бизни ташлаб кетганингиз ростми энди?..

Сиз бор тугал дунё менга ёқар эди,
Осмон тўла юлдуз кулиб боқар эди.
Сиз кирган уй яшнар эди нурга тўлиб,
Сиз юрган йўл чаман эди, баҳор эди.
Боғимизда қовжираган ёзми энди,
Бизни ташлаб кетганингиз ростми энди?..

Онажоним, қачон етдим қадрингизга,
Толлар ҳам дош беролмай сабрингизга.
Олисда ҳам юзим силаб юпатасиз,
Кўнглим чўкиб қачон келсам қабрингизга
Ҳар сўзингиз хотира—эъозми энди,
Бизни ташлаб кетганингиз ростми энди?..

Етти осмон ёришмас сиз уйғонмайин,
Сизни кўрмай офтоб қандай чиқсин, онам.
Кўзимда ёш, тонглар нечун тўлғонмайин,
Сизни кўрмай офтоб қандай чиқсин, онам,
Дилда титроқ, қўлда йиғлоқ созми энди,
Бизни ташлаб кетганингиз ростми энди?!

ТУШЛАРИМГА КИР

Капалакдай келиб,
Қошинга қўниб,
Қўзинга термулиб умрим ўтсайди...
Нима ҳам кўрибман мен йигит бўлиб?
Сочингни силашга қўлим етмайди.

Пешонам шу экан, пешонанг шудир,
Тушимга кир энди, тушларимга кир.

Товонинг ўпади ариқдаги сув,
Қўйлагинг этагин ўпади майса.
Мен-чи, бир гиёҳча бўлолмадим-ку,
Эй, кўзлари жайрон, килриги найза!

Пешонам шу экан, пешонанг шудир,
Тушимга кир, жоним, тушларимга кир.

Қўчиб бораётир бу умр — карвон,
Қунларнинг бўйнида юрак қўнғироқ.
Мен сенга армону сен менга армон,
Қўнглимининг тўрида тутар шамчиरोқ.

Пешонам шу экан, пешонанг шудир,
Тушимга кир, жоним, тушларимга кир..

Капалакдай келиб, қошинга қўниб,
Қўзинга термулиб умрим ўтсайди.

Қолдингу бағримда жонимдек бўлиб,
Сочингни силашга қўлим етмайди.

Пешонам шу экан, пешонанг шудир,
Тушимга кир, жоним, тушларимга кир...

ҚОРА ҚҮЁШ

(Достон)

«Жондан азиз синглим
Қумри»

Мактубингга жавоб ёзаман. Шунинг учун ёзаманки, кечаси соат тўрда эслаб хат ёзганинг учун ёзаман, яна шунинг учунки ёш қалбингни бахтсиз маҳбус учун эзиб ширин уйқунгни бемани саргузаштим билан бузганим учун ёзаман. Кўнглингни паришон қилиб, уйқусиз тонг оттирганинг учун ёзаман...

Хат ёзмаганимга сабаб умидсизлик эмас, аксинча, умидим порлоқ ва юксак. Очигини айтсам, аччиқ турмушининг аламли азобидан куйловчи мактубим садоси билан сен каби меҳрибонларим кўнглини йиғлатишдан сақланиш мақсадида хат ёзишдан кечдим...

Юракни тош қилиб бўлсада унитишларизни сўрайман. Разил ҳаётга кўникиб қолганимда ширин турмушни эслатмасангиз эди. Мен учун тўккан кўё ёшларизни эслар эканман, қалбим сиқилади, бахтсизлигим гавдаланиб кўз олдим қоронғулашадида, туғилганимга қасам ичиб, дор-дунёдан кечгим келади...

Қумри, раҳминг келса яна қайта сўрайманки, мени эсдан чиқар, ортиқ мени қийнаб юрагимни эзма...

Ихтимол тез кунда кўришармиз. 51-йилга ҳам кўн қолмади.

Узини менга яқин туткан қариндош ва ёр-дўстларга олдинги хатимда охириги саломимни кўндирган эдим. Яна қайтаршига ўрин йўқ.

Опангага айткинки мени илтимосимни унутмасин!
Чор-ночор хайрлашиб қолучи:

Акмал».

Боенгол. 22—XII—46.

Муаллифдан

Бу хатни мен тасодифан топиб олдим. Шу ҳолида, имлоларини тузатмай, сизга ҳавола этдим.

Эҳтимол, бу мактуб Қумри исмли муштипар аёлга акасидан ёлғиз ёдгордир. Агар шундай бўлса, мен уни эгасига қайтараётганимдан хурсандман...

I

- Умр нима, эй одам?
- Умр йўлдир бир қулоч.
- Армон нима, эй одам?
- Армон ҳам бир эҳтиёж.

- Омад нима, эй одам?
- Айвондаги қалдирғоч.
- Орзу нима, эй одам?
- Бўлди, менинг қорним оч...

- Ёлғон нима, эй одам?
- Ёлғон— ўт ўсмас дала.
- Ҳақ нимадир, эй одам?
- Ҳақиқат — егим бола...

- Севги нима, эй одам?
- Севгига йўқ ҳафсала.
- Бахт нимадир, эй одам?
- Бахт — бир коса атала...
- Толкосада атала.

- Толкоса нима, эй одам?
- Толкоса ҳаёт, жўра.
- Атала нима, эй одам?
- Сталин бобонгдан сўра!..

* * *

Соқовни қамашди,
Соқов «душман»ни,
Сиёсий саводсиз,
Анқов душманни...

Қамашди,
Бир кунда,
Пайсалга солмай,
Айби аниқ эди,
Айби маълум эди,
У доҳий отини
Тўғри айтолмай,
Ҳамманинг олдида
«Ишталин» деди!

Соқчига мўлтирар
Соқов,
Қалтирар,
Улдиришар энди,
Уни ўлдиарар.

Қолди уйи,
Қолди — ғурбатхонаси.
Ғурбатхонасида —
Қари онаси.

Яна бир зот кетди.
Шундай қилиб —
Соқовнинг бошига
Етди ўз тили...

Урмонда отишди,
Қор эди қалин.
Йиқилди

Ҳайқириб:
Яшаш-шин Ишта-лян!

Соқовни отишди,
Анқовлиги учун.
Тўғрироғи —
Туғма
Соқовлиги учун.

Қирқ йил бўлди бунга,
Эллик йил бўлди-ёв,
Мана энди,
Соқовнинг онаси —
Ҳақиқий соқов!

Соқов дудуқ эди
Мундай олганда.
Тиллашса бўларди
Улмай қолганда...

• • •

«Сибирдаги саргардонлик йилларам бир ҳаётроғим билан учрашиб қолдим. Йиғлаб кўрашдик. Ҳола-аҳвол сўрашдик. Мен уни ҳам ўзимга ўқшаб беайб бадарға бўлганлардан бири эканлигини сезиб турсам ҳам сўрадим:

- Сизни нега қамадилар, биродар?
- Сулаймон Азимовнинг «дўши»сан, деб!
- Кимнинг-кимнинг?
- Айтдим-ку, Азимовнинг...

Анчадан кейин, бир оз ўзимга келиб, секин бериб елкасидан қучдим:

- Уни танийсизми?
- Йўқ, кўрмаганман...

— Унда келинг, танишволайлик,— дедим.— Мен-
ман ўша сиз айтган одам!..»

Марказқўмнинг собиқ котиби Сулаймон Азимов
хатираларидан.

* * *

Ўттиз еттинчи йил кашфи сизга мана —
Эркакларга алоҳида қамоқхона,
Аёлларга алоҳида қамоқхона,
Болаларга алоҳида қамоқхона...

Ўттиз еттинчи йил кашфи булар бари —
Кўринмасу даҳшат солиб шарпалари,
Келса — яқин келмай, кетса — кетмай нари,
Изғиб юрар Лаврентий¹нинг лайчалари.

Бу ўлкада энди норғул йигитлар йўқ,
Бойқушлар бор, калхатлар бор — бургутлар йўқ,
Не-не Сулаймонлар, Абдулҳамидлар йўқ,
Қайтармикин? Қайтмоғига умидлар йўқ...

Бедарак йўқолди қанча одам, эсиз,
Сўроқларда ўлди қанча одам, эсиз,
Қийноқларда ўлди қанча одам, эсиз,
Сиртмоқларда қолди қанча одам, эсиз...

Эсиз, айбин билмай ётганларга эсиз,
Қабри ҳам топилмай ётганларга эсиз.
Ўққа учиб, осонгина ўлиб кетмай,
Урушлардан омон қайтганларга эсиз...

---

¹ Лаврентий Петрович Берия.

Эй яшасин, бизнинг доно йўлбошчимиз —
Иосиф Виссарнонович, қуёшимиз.
У шоҳ эди, паноҳ эди, оғоҳ эди,
Тўкилмади бошимиздан... бир сочимиз!

• • •

...Унинг учун қамоқхонада энг тансиқ нарса қоғоз эди. У ҳамма жойдан фақат қоғоз қидирарди. Бир дўққа сайрга олиб чиқишса, деворлар тагида сарғайиб, ғижим бўлиб ётган бир парча қоғоз топиб олиб, боши осмонда, яна зах хонага қайтарди. Тергов пайти ҳам илинжи шу. Овқат пайти ҳам.

Ана шундай минг машаққатлар билан йиққан қоғозлари бир куни қўлэзмага айланди. Энди уни нима қилиб бўлса ҳам ташқарига, одамларга етказиш зарур эди. Лекин қандай қилиб?

У турма бошлиғига мурожаат қилди. Мени қабул қилишингизни сўрайман, деб қайта-қайта сўрайверди. Ниҳоят бошлиқ зерикди. Қаҳратон қиш кунларининг бирида бошлиқ иссиқ печка олдида, оёқларини чалиштириб ўтириб, унинг арзини тинглади.

— Сиздан ўтиниб сўрайман. Шу қўлэзмани одамлар ўқисин. Майли, кейинроқ, оқланиб кетсам ёки...

— Буёққа бер,— деди бошлиқ ўрнидан турмай. Соддадил идиб унга қўлэзмани узатди.

Бошлиқ қўлэзмани олди-ю, гуриллаб ёниб турган печканинг ичига отди...

У яна ўша зах ва қоронғи хонада ўзига келди: «Бу аблаҳнинг олдига мени ким бошлаб борди? Оёқларимми? Мен уларни ҳозироқ кесиб ташлайман. Наҳот шунча хўрликларни кўриб ҳам кўзим очилмади! Наҳот бу бошда зарра ақл бўлмаса! Наҳотки, у мени жаллоддан ёрдам сўраб боришга ундади! Ҳозир... Ҳозир...»

У даст ўрнидан туриб, югуриб бориб, зарб билан бошини деворга урди. Урди ва яна ураверди!.. Жони чиқиб кетгунча ураверди!..

Ким эди бу адиб? Қодирийми?.. Чўлпонми? Ёки Усмон Носирми?!

Қисқагина умр кўриб, узоқ яшаб келаётган
сотларга қаранг...

Аҳмад Юғнакид

Тушимга киради Қодирий бобом,
Бемадор, бемажол, беҳол, беором,
Эгнига эски бир тўн кийиб олган,
(Шинелдир балки у, кимдандир қолган).

Уша тўн енгида похол ҳам бордай,
Бобомнинг юзлари оқарган қордай.

Йўқ, юзи сомонга ўхшайди унинг,
Чарақлаб тургувчи кўзи тўла мунг...

Тушимга киради Қодирий бобом:
Тур дейди, мунча кўп ухладинг, болам.

Боқ, бу дам айланиб жўхоризоринг,
Уроғин қайрайди онаизоринг.

У ўриб бўлгунча ризқу зарингни,
Ўйнатиб тур чиқиб укаларингни.

Ва менинг саломим айт, дер, уларга —
Бобосин соғинган мусичаларга...

Тушимга киради Абдулло бобом,
Оҳ, олтин бобом-а, воҳ тилло бобом.

Қаро ер қаърида қон йиғлаб қолган
Акмаля Икром бобом, Файзулло бобом!

Улган ўлди — кетди.

Ҳеч ким қайтмайди.

Нега?

Нима учун?

Бу ҳам муаммо.

Тарих соқов кампир,

Дардин айтмайди,

Айтолмас,

Унутиб ҳам бўлмас аммо,

Мана,

Қодирийни қилишар сўроқ:

«Утган кун» деган шеър сизникими?

— Ҳа.

Аммо у шеър эмас...

— Жим бўлинг, ахир.

Шеърми ё бошқами, автори сиз-да.

Тамом.

Бошқа гапга қолмайди ҳожат.

Терговчи — пайғамбар,

Терговчи — худо.

Темир зотдан келган буйруқ — ижозат,

Ўзбек яна битта ўғлидан жудо.

Айби шуки...

Айби...

Ким билсин бунни,

Балки, жуда ноёб истеъдодидир.

Отишдимикин ё осишди уни?

Балки, ҳукм ижрочиси жодидир.

Жоди деганларин билишмас ёшлар,

Билмагани маъқул бундан кейин ҳам.

Жоди орасига тушганда бошлар

Одам...

Кўзимга ёш тўлар мана шу ерда,
Қўйинишга тош тўлар мана шу ерда.
Кўзимга тор бўлиб қолади олам,
Оҳ, олтин бобом-а, воҳ, тилло бобом...
Утган кунинг қурсин, Абдулло бобом!

* * *

Уй ёмон.
Уй ёмон қийнар одамни.
Илондек юракни кемирар малъун.
Урушдан чалажон қайтган отамнинг
Қирқ йилки, тилидан тушмас Сталин...
Ота,
Қўйинг, дейман.
Отажон, қўйинг.
Умрингиз ўтмоқда кимга ишониб?
Темир косов билан кўзимни ўйинг,
Фақат бир илтимос,
Гапирманг ўшани!..
Ер эса айланар,
Юмуши мўл Ер.
Оқар юзларидан
Маржон-маржон тер...

Уйлайман,
Заминда энг бахтиёр зот —
Ёки академик,
Ёки бесавод.

Бирини ўқиганин таҳлилин сўрмас,
Бирини ўқишга ҳам уриниб кўрмас...
Уй ёмон. Уй бу — жазо,
Бу жар қоронғу.
«Қайт, болам!..»
Отамнинг сўзларимикин?

«Бу зулмат қаърида ёнган не ёғду,
Файзулло бобомнинг кўзларимикин?
Сен нима биласан,
Фарзанди нодон,
Урушда юртингни асраб қолди ким?...»
Ишонч қандай унвон,
Ишонч қандай шон,
Ул бузрукворимга нима ҳам дердим.

Улган ўлди — кетди.
Энди қайтмайди.
Нега?
Нима учун?
Бу ҳам бир жумбоқ.
Ота хатосини ўғил айтмайди,
Айтолмас,
Унутиб ҳам бўлмайди бироқ...

* * *

Йиллар ҳам кўчманчи қалдирғочлардек,
Келар,
Кетаверар,
Миқ этмай, беун.
Дунёда мен ёлғиз сиғинган одам
Сенмидинг, Ленин?..
Ўйлайман.
Уфқлар ортидан бир кун,
У аста бўйлару
Кўз тушар кўзга:
Бегуноҳ узлатга кетганлар учун
Ким жавоб беради, ўртоқлар, бизга?..
Мен нима дегандим,
Нима дегандим,
Неларни қилгандим у кун васият?
Ҳурматли юртдошлар,

Азиз бошингизга
Сталин — ўзингиз топган мусибат!..

Улган ўлди — кетди.
Ҳеч ким қайтмайди.
Нега,
Нима учун,
Бу энди жумбоқ,
Тарих — соқов кампир,
Дардин айтмайди,
Айтолмас,
Унутиб ҳам бўлмас аммо.

* * *

- Отанг қани, болам-ов?
- Отам Сибирга кетган.
- Онанг қани, болам-ов?
- Онам ҳам бирга кетган...

- Аканг қани, болам-ов?
- У дунёда ухлайдир.
- Уканг қани, болам-ов?
- Кўкрак сўраб йиғлайдир...

- Синглинг қани, болам-ов?
- Синглим ётар чалажон.
- Ўғлим бўлгин, болам-ов!
- Нониз борми, онажон?!

- Укамни не қиламиз?
- Эчки сути берамиз.
- Синглимни не қиламиз?
- Тутмайиз териб берамиз...

— Чолингиз қайда, энажом?

— Чолим Сибирга кетган.

— Уғлингиз қайда, энажом?

— Уғлим ҳам бирга кетган.

— Энажоним, энам-ов,

Энди нима қиламиз?

— Энанг ўлсин, болам-ов,

Бир кунимиз кўрамиз!...

* * *

«Синглим Роҳатхон! Уйғунникига бориб, нарсаларимни ол. Мадамин Давроннинг уйида пальтом бор. Иброҳим Назирниқиди этигим ҳам, Шуларни олиб келиб, менга киргазиб юбор, Кетадиганга ўхшайман...»

*Тошкент қамоқхонаси, 1937 йил.
Усмон Носир*

Ватан гар дилга жо бўлса,
Не истар у бажо бўлса,
Ким билсин,
Ким билсин агар,
Менинг жоним фидо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир,
Усмон Носир, Усмон Носир...

Бахил бўйин эгмиш қачон,
Оқилга кун тегмиш қачон.
Ким билсин,
Ким билсин агар.
Ёмонга ҳам жазо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир
Усмон Носир, Усмон Носир.

Ғаним ҳар кимда бор, ғаним,
Ғанимда йўқ гапим маним.
Ким билсин,

Қим билсин агар,
Дўсту ёрда вафо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир
Усмон Носир, Усмон Носир..

Жонингдан айланай, юртим,
Шоиринг кўп экан, кўрдим.
Қим билсин,
Қим билсин агар,
Улардан бир садо бўлса,
Тирик юргаймиди ҳозир
Усмон Носир, Усмон Носир!

ФАЙЗУЛЛА ХУЖАЕВ МАРСИЯСИ

Қадим Бухорога лайлақлар келди.
Узингиз қайдасиз, Файзулла бобо?
Ривоятлар келди, эртақлар келди,
Узингиз қайдасиз, Файзулла бобо?..

Биз-ку эртақни ҳам сургаймиз кўзга,
Муштоқмиз хабарга, муштоқмиз сўзга,
Ҳаммадан ҳам кўпроқ муштоқмиз сизга,
Узингиз қайдасиз, Файзулла бобо?

Бобоюрт боллари сиздан хотира,
Чақнар чироқлари сиздан хотира,
Кўзёш булоқлари сиздан хотира,
Узингиз қайдасиз, Файзулла бобо?

Қўймадик жойига эъзозингизни,
Айтмай кетдингиз-ку дил розингизни,
Тинглаб юрармизу овозингизни,
Узингиз қайдасиз, Файзулла бобо?

Ийғлар Самарқандга сирдош Бухоро,
Минорада ухлар қуёш Бухоро,

Ибн Синолари талаш Бухоро,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулла бобо?

Тупроқнинг инсонга тортиқлари кўп,
Тортиғидан инсонга оғриқлари кўп,
Гуллаган воҳанинг нотиқлари кўп,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулла бобо?..

Юракка санчилиб ағёр отган ўқ,
Ётарсиз ерга ҳам озорингиз йўқ,
Йўқлаб борай десак, мозорингиз йўқ,
Ўзингиз қайдасиз, Файзулла бобо!..

* * *

«Одамлар тақдири оддий тушлик ёки кечки овқат пайтидаёқ ҳал бўларди. Суҳбат орасида кимларнингдир номлари тилга олинарди. Бирдан Сталин: «Лаврентий, чора кўр», деб қоларди. Берия эса бошқа хонага ўтиб, қайгадир қўнғироқ қиларди. У номларини айтган одамлар шу кечасиёқ қамоққа тушарди...»

Маршал Жуков хотираларидан.

Эй, ғамдан букчайган уйлари ёғоч,
Ярми қамоқхона,
Ярми яланғоч
Мамлакат, қизларинг яшир олтинсоч —
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда!..

Байрамга қўйилган балиқдек тузлаб,
Қотиб тур жойингда, вужудинг музлаб,
Қурбонлар устига қурбонлар излаб,
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

Бир-бирларини суяб,
Тик туриб ухлаб,
Вагон тўла боланг кетмоқда йиғлаб,
Паровозлар қайга элтмоқда йиғлаб?..
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

Уларни кутади майдон тўла дор,
Бу дорлар остида барча миллат бор,
Жаллод — кўзойнакли илондек маккор,
Лаврентий! Лаврентий сайр қилмоқда.

Кутмоқда ишқорлар қуйилган жомлар,
Бу дўзах жомида ҳар қора шомлар
Эриб кетди не-не Акмал Икромлар...
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

Юзин бир кўрмоққа тополмай илож,
Қим отага муҳтож,
Қим ёрга муҳтож,
Қим ёлғиз ўгли-ла дийдорга муҳтож,
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда...

Эй, ғамдан букчайган уйлари ёғоч,
Ярни қамоқхона,
Ярни яланғоч
Мамлакат, қизларнинг яшир олтинсоч —
Лаврентий Павлович сайр қилмоқда.

• • •

«...Қизим Зоряни НКВД ходимлари автомо-
билда Малая Лубянкага олиб кетган экан. Буни
биз кейин билдик. Москванинг бу бурчагида
2 ёшдан 16 ёшгача бўлган болалар қамоқхонаси
жойлашганди. Ундаги тартиб катталарникидан
фарқ қилмас, болалар саҳарда уйғотилар, йи-
гирма минутлик сайрдан сўнг эса сўроққа —
терговчи ҳузурига олиб кетиларди...»

*Галина Серебрякова, ёзувчи,
(«Семья» газетаси, 1988 йил, март сона.)*

Қушлар ҳам уйқудан уйғонмай ҳали,
Жовдираб бир сафга тизилар бари,
Мудраб йўлга тушар терговчи сари —
Икки яшар «халқ душманлари...»

Терговчи — юзи қип-қизил, бўрсилдоқ,
Унинг чўнтагида минг битта қийноқ,
Бири ўйинқароқ, бирови йиғлоқ —
Икки яшар «халқ душманлари».

Уларнинг гапи йўқ бўрсилдоқларда,
Уларнинг хаёли — ўйинчоқларда...
Ухшайди қоракўл қўзичоқларга —
Икки яшар «халқ душманлари».

Ултирар келишгандек боқчасига,
Қўлчаларини қўйиб оёқчасига.
Мўлтирар терговчи таёқчасига —
Икки яшар «халқ душманлари».

Терговчи ҳам асли кимгадир ота,
Терговчида жуда тажриба катта.
Иўқ айбига иқрор бўлар, албатта,
Икки яшар «халқ душманлари».

Иўқ айбига иқрор бўлар ҳаммаси,
Элнинг суюк болаларин боласи.
Элнинг буюк болаларин боласи,
Икки яшар «халқ душманлари...»

Қушлар уйқусидан уйғонмай ҳалш,
Жавдираб бир сафга тизилар бари,
Мудраб йўлга тушар терговчи сари —
Икки яшар «халқ душманлари».

Саволлар ёғилар.
Саволлар тилсим,
(Пўписа биланми, дўқми, ким билсин).
Учга кирадим, йўқми, ким билсин...
Икки яшар «халқ душманлари!»

«Тухачевскийни Ворошилов ёмон кўрарди,
Унга ҳасад қилар эди. Жуда кўп буюк саркар-
даларнинг ўлимида унинг қўли бор...

Бир куни унга қишлоқларимиз ғоят ғариб
аҳволда эканлигини айтиб, Хурушчёвга билди-
ришини сўраганимда у кўнмади. Айтолмайман
мени Қизил Майдонга дафн этишларини истай-
ман, деди».

Маршал Жуков хотираларидан.

Россиянинг ярми хилват ўтлоқлар,
Майли, бизга бўлсин узлат ўтлоқлар,
Бизга бўлаверар.
Фақат, ўртоқлар,
Климентни кўминглар Қизил Майдонга!..

Кўрган куни озор бўлган Россия,
Урмонлари мозор бўлган Россия,
Мозорлардан безор бўлган Россия,
Климентни кўминглар Қизил Майдонга.

Ҳаммамиздан кўпроқ «жанг» қилган ўша,
Душманлар ҳолини танг қилган ўша,
Бундай иззат учун туғилган ўша —
Климентни кўминглар Қизил Майдонга...

Хитойда ўлмаган Блюхер қани,
Қийма-қийма бўлиб чопилди тани.
Фақат удир асраб қолган Москвани —
Климентни кўминглар Қизил Майдонга.

Қайси айби учун отилди Якир¹,
Нонушта устида сотилди Якир,
Буни ёлғиз ўша билади, ахир,—
Климентни кўминглар Қизил Майдонга...

---

¹ Я к и р — командарм.

Климентни кўминглар Қизил Майдонга,
Тупроқда ўзига қолди жой етмай.
Устига тош қалаб, йигламай-нетмай,
Климентни кўминглар Қизил Майдонга!

37-ПИЛ ЙИГИСИ

Олов эди, шўх эди ўғлим,
Шамол эди, ўқ эди ўғлим,
Уйимда нон йўқ эди, ўғлим,
Энди менинг ҳолим не кечар?

Майли, изинг қолсайди, ўғлим,
Ўғил-қизинг бўлсайди, ўғлим,
Кўриб кўнглим тўлсайди, ўғлим,
Энди менинг ҳолим не кечар?

Тўлишган ой, тўлган ой, ўғлим,
Кетган еринг қайси жой, ўғлим?
Тилаб олган Турсунбой ўғлим,
Энди менинг ҳолим не кечар?

Ёниб кетсанг майлиди, ўғлим,
Чўкиб кетсанг қанийди, ўғлим,
Айбли бўлсанг қанийди, ўғлим,
Энди менинг ҳолим не кечар?..

Деҳқон бўлсанг ўлмасдинг, ўғлим,
Чўпон бўлсанг ўлмасдинг, ўғлим,
Ёмон бўлсанг ўлмасдинг, ўғлим...
Энди менинг ҳолим не кечар?

Уқимай ўл, унмай ўл, ўғлим,
Уқиб олим бўлмай ўл, ўғлим,
Олти тилни билмай ўл, ўғлим!..
Энди менинг ҳолим не кечар?

СТАЛИН

Менга қадрдондир унинг сиймоси,
Тилим тебранмас ҳеч ёмон дейишга,
У шундай буюкки,
Йўқдир қиёси,
Қанча буюк бўлса,
Тубандир шунча...

У — ёруғ дунёда
Тенги йўқ инсон,
Қадрдон бегона,
Евуз меҳрибон.
Унинг бир қўли гул юрагигача,
Унинг бир қўли қон билагигача!..
Ким ёлғиз боласин тополмай гўрин,
Қонлар йиғлаб ўтган бўлса доғида,
Уша муштипардан сўраш лозим бу
Буюк инсон,
Буюк жаллод ҳақида.

Сўранг,
Омоч сурган болакайлардан,
Чиллак оёқларин судрашиб аранг,
Қирқ биринчи йилда,
Милтиқ етишмай,
Асирларга тушган
Аскарлардан сўранг.

Шунда
Аён бўлар унинг сиймоси,

У ярмин қамаган,
Ярмини қирган.
Ярмини қўйгану дорларга осиб.
Қолган ярми билан
Жангларга кирган!..

Унинг бутун умри
Жумбоқдан иборат,
У айна адолат,
У айна ғорат.
У оқил бузгунчи,
У моҳир меъмор —
Инсон суягидан солган иморат...

У халқлар қотили,
Халқлар отаси,
Тилим тебранмайди
Емон дейишга.
У шундай улўғки,
Иўқдир қиёси,
Қанча улўғ бўлса,
Тубандир шунча.

Иўқса айтинг,
Ким у?
Иўқса айтинг, ким?
Ярим халқ қарғару
Ярим халқ йиғлар.
Менинг саволимга
Энг тўғри жавоб
Бера олгувчининг ҳаммаси ухлар!..

Менга жуда азиз
Унинг сиймоси,
Бир қарасам,
Иўқдек сира қиёси.

У бир бағридаре,
Бир бағритошдир,
У бир қуёш,
Аммо —
Қора қуёшдир!

* * *

— Умр нима, эй одам?
— Умр учиб кетган қуш.
— Армон нима, эй одам?
— Армон эсдан чиққан туш...

— Омад нима, эй одам?
— Иккала соғ қўлингдир.
— Орзу нима, эй одам?
— Орзу юрган йўлингдир.

— Ёлғон нима, эй одам?
— Ёлғон узун эртақдир.
— Ҳақ нимадир, эй одам?
— Ҳақиқат қон юракдир.

— Қайғу нима, эй одам?
— Қайғу ҳам ширин армон.
— Бахт нимадир, эй одам?
— Бахт бир бурда қора нон.

— Қора нон нима, эй одам?
— Қора нон — имон, жўра.
— Имон нима, эй одам?
— «Халқ душмани»дан сўра!..

* * *

Тушимга киради Қодирий бобом:
Болам, оқибатинг йўқ экан, болам...

Бўлса агар менинг гўрим топ дер,
Келиб очиқ қолган кўзимни ёп, дер.

Ҳаммамизга қабр бир жойдан тегди —
Бари боболаринг ёнимда, дейди.

Етибмиз ер билан бир бўлиб пайхон,
Бир ёнимда Усмон, бир ёнда Чўлпон.

Кўзимиз нигорон, кўнглимиз вайрон,
Айбимиз не экан — ҳаммамиз ҳайрон...

Тушимга киради Қодирий бобом:
Тур, дейди, мунча кўп ухладинг, болам.

Боқ, бу дам далада қуриб мадори
Сен учун тер тўкар онаизоринг.

У териб бўлгунча ризқу зарингни,
Уйнатиб тур чиқиб укаларингни.

Ва менинг саломим айт дер, аларга —
Бобосин соғинган мусичаларга...

Тушимга киради Абдулло бобом,
Оҳ, олтин бобом-а, воҳ тилло бобом!

* * *

Рутубатли Сибирь ўрмонларида
Қайинлар қарсиллаб қулар, тонг отар.

Қаранг, Чўлпонингиз сўнги маконида
Мардикорлар билан қучоқлашиб ётар...

Ўрмонлар чеккаси тикон далалар,
Етибди бир дала қоракўз болалар,
Ётар ҳеч излари топилмаганлар,
Ўн гулидан бир гули очилмаганлар...

Қабрлар қабрга бирлашиб кетган,
Қўллар бўйинларга чирмашиб кетган,
Бамисли шохдан дув тўкилган бодом
Етибди бепоён майдон тўла одам...

Рутубатли Шимол ўрмонларида
Қайинлар ҳўнгираб қуёшни уйғотар.
Қаранг, Чўлпонингиз сўнги маконида
Беқасам чопонин ёпиниб ётар.

Ётар алпқоматли баҳодирлар қатор,
Акмаллар,
Қодирлар,
Шокирлар ётар,
Ётар Файзуллалар,
Ётар Аҳмадлар,
Худо раҳмат қилгур, худо раҳматлар..

Уларнинг саноғи юлдуздан ҳам кўп,
Юртим, дилбандингдир ҳар гиёҳ, ҳар чўп,
Фидоларинг бўлган фарзандларингдир,
Номдору номсизин хоки пойин ўп!..

1988 йил

ОТА

Юсуф отага

Армоним бор, бу дунёда армоним бор,
Қоқ далада ўтлар босган ўрмоним бор.
Қизғалдоқдай бошим эгик бу маконда,
Ешин яшаб ўтмаган отажоним бор.

Ота десам, бағри-дилим ёнаверар,
Куним ёнар, ою йилим ёнаверар,
Мозорига қўйган гулим ёнаверар,
Тутунларга тўлиб кетган осмоним бор.

Эсаверсин жаннатлардан келган насим,
Момо ерим, ўзингсан энг муқаддасим,
Бағрингда жим тинглаб бу кун жон нафасим,
Руҳимни аллалаб ётган жаҳоним бор.

Одам бўлиб бир одамни тушунмаслар,
Қўзингда ёш кўриб ҳам гоҳ ўкинмаслар,
Босган изим пойлаб юрган эй, нокаслар,
Қабрдан қўл чўзиб турган қалқоним бор...

Мен отамдан қолган эркин садо—сасман,
Қонимга ёт наволарга қайрилмасман,
Улгунимча энди ундан айрилмасман —
Уз отамдек бўлиб қолган имоним бор.

Армоним бор, бу дунёда армоним бор,
Кенг далада гуллар босган ўрмоним бор.
Қизғалдоқлар бош эгиб қон йиғлаб турган
Бу маконда менинг ҳам нуржаҳоним бор.

ҚИЗИЛ ОЛМА

Баланд шохда қизил олма
Пишган экан,
Узиб олиб қарасам қурт
Тушган экан.

Мен олмани ирғитворсам
У дод солди:
Ташлаб кетар экан мени
Нега олди?!

Қизил олма, қизил олма,
Мен енгилдим.
Дунёи-дун деганларин
Энди билдим...

Юрагим-ей, сени не ўй
Ўртамоқда.
Севгига йўл бўлсин бизга
Бу чорбоғда.

Баланд шохда қизил олма
Пишган экан...
Бизнинг бошга шундай савдо
Тушган экан.

ДУППИ

Дўппи киймай қўйди одамлар,
Бир шоир, бир носирдан бошқа.
Сочлар силлиқ,
Силлиқ қадамлар,
У огирлик қияпти бошга...

Рост дўппилар,
Елфон дўппилар,
Киноларда қолган дўппилар.
Чуст дўппилар,
Анжон дўппилар,
Мунчоқдек Марғилон дўппилар...

Дўппи киймай қўйди одамлар,
Бир шоир, бир носирдан ўзга.
Мен ҳам сизга бердим саволлар,
Шляпамни бостириб кўзга.

Дўппи киймай қўйди одамлар,
Кўнгил эса кўрмоқ тусайди.
Маданият гуллаган дамлар,
Каллага эътибор сусайди.

Дўппи киймай қўйди одамлар,
На уйда ва на кўчада.
Миртемирлар, Фафур Гуломлар
Ечган дўппи қолди токчада...

Бу қандайин кўргилик, савдо,
Дўппи киймай қўйди халойиқ? ,
Бошга лойиқ дўппи йўқдир, ё
Бош қолмади дўппига лойиқ.

ЮЛДУЗ

Хур қизману ҳур жонимга посбон йўқ,
Юлдузману қадрим билган осмон йўқ.
Тенгимни тополмай тоқман тахтимда,
Маликаман — менга лойиқ султон йўқ.

Мен мисли мовий бир чаманда булбул,
Лаб очсам, ҳамиша пойим тўла гул,
Розимни тушунгай билмаслар ҳам тил,
Дилимни тушунган битта инсон йўқ.

Еқутман, йўлимга зорлар не зотлар,
Олтин айвонига чорлар не зотлар,
Нигоҳим тушмайин юрагим додлар,
Ўжар қизман, мендек ўжар ўғлон йўқ!

Бағринга ботдими ёлғиз бу бошим,
Қўй, мени овутма, артма кўз ёшим,
О, ҳаёт, азизим, о, бағритошим,
Мен асов дарёман, менга тўғон йўқ.

Хазондек сочилган пойимга зарлар,
Дунёнинг зийнати бўйнимда порлар,
Кўксимда жаранглаб ётар ханжарлар,
Уйимда ҳар не бор, бир Марғилон йўқ!..

Хур қизману ҳур жонимга посбон йўқ,
Юлдузману қадрим билган осмон йўқ.
Тенгим топилмайин тоқман тахтимда,
Маликаман — менга лойиқ султон йўқ.

СУВПАРИ

Сени ҳеч ким севолмайди менингдек:
Васлингга зор бу ошиқлар эҳтимол.
Пойингга тиз чўкиб йиғлар эҳтимол,
Лекин содиқ бўлолмайди менингдек.

Алданма ёр, алдамчилар макрига,
Малак бўлма бевафо ишқ шаҳрига.
Улар сени бир босса бас бағрига,
Сени ҳеч ким севолмайди менингдек.

Йўлинг кесиб ўтсам ўзим хижолат,
Узоқдан бир сени кўрсам кифоя,
Бир нигоҳинг ўзи менга иноят,
Сени ҳеч ким севолмайди менингдек.

Жонингга жон бўлмайману севаман,
Енингга бир келмайману севаман,
Исмингни ҳам билмайману севаман,
Сени ҳеч ким севолмайди менингдек.

Сен кўкдаги ҳарир кўйлак, ҳув пари,
Кўк кўлдаги тиниб қолган сувпари,
Муҳаммаднинг кўнглидаги дилбари,
Сени ҳеч ким севолмайди менингдек.

ТУҒИЛМАГАН ҚЎШИҚЛАРИМ...

Биз баҳорга ошиқ бўлдик, куздан узр,
Хазонларда қолиб кетган қиздан узр.
Ҳар не ўтса биздан ўтди, бизда гуноҳ,
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр...

Соғинчларга сингил бўлди суюкли ёр,
Мен меровда на меҳр бор, на кўнгил бор,
Гоҳи илҳом, гоҳида май қилди хумор...
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр.

Тилимдан бол томиб боқдим оламга гоҳ,
Бир ширин сўз айтолмадим боламга гоҳ,
Йиллаб қўлим тегмай юрди қаламга гоҳ,
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр.

Йўлим қараб жайрон кўзи толиб кетган,
Гоҳ далада дайди шамол олиб кетган,
Андишалар айвонида қолиб кетган,
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр.

Дили борга дилимдан дард тўкканим рост,
Сўз қошида бош эгиб, тиз чўкканим рост,
Гоҳ жонимни асраганим — қўрққаним рост...
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр.

Уксимасин зардоб тўла кўнгилчангиз,
Дарё-дарё кўзёшим бор чўмилсангиз,

Мен ҳам машҳур бўлармидим туғилсангиз,
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр.

Юрагимнинг та-агидасиз, ялпиздан пас,
Гоҳ ўйлайман: шундоқ қўлим узатсам бас!
Юзингиз бир кўрмай сира ўлгим келмас...
Туғилмаган қўшиқларим, сиздан узр.

БИР КУНИ

Бир кунни,
Бир алвон
Замон келади,
Замин узра
Омон-омон бўлади.

Ўн йилми,
Юз йилми ўтиб орадан,
Урушлар,
Низолар кетиб орадан
Тўплар
Адирларда буғдой ўради,
Танклар
Далаларда пахта теради.

Миллатлар,
Элатлар,
Оқ тан, қора тан —
Ҳаммаси
Ҳазрати инсон бўлади.

Олам гулистон бўлади
Бир кунни...
— Шоирлар-чи, бобо,
Шоирлар нима бўлади?
— Шоирларнинг шодликдан
Юраклари ёрилиб ўлади!

ЎЗБЕК ҚИЗЛАРИГА

Содда Муҳаммадман,
Содда Муҳаммад —
Туркман қизни мақтаб балога қолдим,
Кўйлагига ҳавас қилгандим фақат,
Тоабад туганмас балога қолдим...

Еруғ дунёда-ку бари қиз гўзал,
Миллат танламас-ку ҳусн дегани.
Ниғоҳим Жайхундан сакраб ўтса сал
Қайдан билай сизга малол келганин.

Юртим сулувлари, сизга йўқ тараф,
Қошингизда ўсма юрса сирғалиб,
Узун сочингизни ўрсангиз тараб,
Боқса деган эдим ой ҳам суқланиб!

Асли туркман қиз бир баҳона, холос,
Излаганим эди сизлар кибилар.
Қўмсаганим — ҳаё момоларга хос,
Соғинганим эди Кумушбибилар...

Енсам — ҳажрингизда менинг ёнишим,
Куйсам — сиз туфайли кўнглимдаги чўғ.
Туркман қизлардан йўқ менинг танишим,
Қалинга туям ҳам тушиб қолган йўқ!

КҰНГЛИМДА БИР ЁР

Муҳаббат боғига кирмадим бир бор,
Суйиб бир гулга қўл урмадим бир бор.
Энди тунлар йиғлар менга қўшилиб,
Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр.

Бири бировига ўхшамас, ёраб,
Кўзимнинг ёшлари тўхтамас, ёраб.
Куярман бир унга, бир бунга қараб...
Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр.

Бирин эркалайман дудоғим билан,
Бирисин эркалаб нигоҳим билан,
Яшарман савобу гуноҳим билан,
Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр.

Бирин ҳур дейинми, бирин гулойим,
Суймаганим суйганимдан мулойим,
Бу қандай кўргилик экан, худойим!
Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр...

Муҳаббат боғига кирмадим бир бор,
Суйиб бир гулга қўл урмадим бир бор.
Куйсам куяр энди менга қўшилиб,
Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр.

Дарёман, иккита қирғоқда кўзим,
Товонимда бўзим, томоқда бўзим,
Икки ўт ичида қийноқда ўзим,
Қўйнимда бир ёру кўнглимда бир ёр!

МЕҲР ҚОЛУР

Ўтар қанча йиллар тўзони,
Юлдузлар кўзёши самони.
Ўтар инсон яхши-ёмони,
Меҳр қолур, муҳаббат қолур.

Қорачуғда порлаган ўша,
Иқболига чорлаган ўша.
Дунёни тор айлаган ўша —
Меҳр қолур, муҳаббат қолур.

Анор, сенинг юзларинг сулув,
Хумор, сенинг кўзларинг сулув,
Ёдда қолмас сўзларинг сулув,
Меҳр қолур, муҳаббат қолур.

Оқиб кетди сувларда Тоҳир,
Зухро йиғлаб — қолди қон бағир.
Келганда ҳам қиёмат охир,
Меҳр қолур, муҳаббат қолур...

Нима дейсан, эй, ғаюр инсон?
Ғийбатларинг қилди мени қон.
Сен ҳам бир кун ўтурсан, инон,
Меҳр қолур, муҳаббат қолур!

БИР ҚИЗ ЙИҒЛАР

Бир қиз йиғлар булоқ бошида,
Маъюс мажнунтоллар қошида,
Қўнгил оҳи кўзин ёшида:
Бевафо кўп экан дунёда...

Нигоҳида офтоблари бор,
Нолишларин жавоблари бор,
Сўнган севги азоблари бор,
Бевафо кўп экан дунёда...

Товонига тушган кокиллар,
Қизгинага қўшилиб йиғлар,
Бир сўз дилга санчади тиглар —
Бевафо кўп экан дунёда...

Дилдан кўчиб кетса хаёллар,
Ёмонга йўқ экан жазолар,
Ёлғон дунё экан дунёлар,
Бевафо кўп экан дунёда...

Эрмак экан энди Лайлолар,
Мажнун ғариб кезган саҳролар,
Эртак экан Тоҳир-Зухролар,
Бевафо кўп экан дунёда.

Бир қиз йиғлар булоқ бошида,
Маъюс мажнунтоллар қошида.

Кўнгил зори кўзин ёшида:
Бевафо кўп экан дунёда.

Қўй, йиғлама, менинг жон синглим,
Мен ҳам сендек бағри қон, синглим,
Менга ҳам йўқ меҳрибон, синглим,
Бевафо кўп экан дунёда,
Муҳаббат йўқ экан дунёда!

ИЛЭС

Илѐс исмли икки яшар жияним сариқ касал-
туфайли вафот этди.
Шифохонада керакли дори керак пайтида то-
пилмаган эмиш...

Малҳам кутиб менга жавдираб қолган,
Илѐс, кўзларингдан айланай сенинг.
Шифокор опанинг сўзлари ёлғон,
Илѐс, кўзларингдан айланай сенинг!..

Улар ичинда ҳам бордир тулкилар,
Улар шамолни ҳам тутиб пул қилар,
Хатто ўз боласин ўйламас улар,
Илѐс, кўзларингдан айланай сенинг.

Устингдан оғулар сепишди қанча,
Мурғак юрагингга нишларин санча,
Эндигина тили чиққан одамча —
Илѐс, кўзларингдан айланай сенинг.

Нажоткор эмишлар! Қўрдим барисин,
Имони йўқ булар ёшу қарисин.
Бошимга урайми энди дорисин?..
Илѐс, кўзларингдан айланай сенинг. .

Сувларнинг юзида турмасдир хаслар,
Сени ҳалок этди бир тўп нокаслар.
Тушимда қўлларинг бўйним пайпаслар,
Илѐс, қўлларингдан айланай сенинг!

Яхшиям дунёда қуёш бор, гул бор,
Қайдадир мени ҳам тушунган дил бор.

Одамлар бор ҳали мўмин, беозор,
Илѐс, қўлларингдан айланай сенинг!

Йиғлаб-йиғлаб юмилдими қароғинг,
Кафтимни куйдирар қолган мунчоғинг,
Кўксингда кетдими ёлғиз сўроғинг,
Илѐс, кўзларингдан айланай сенинг!..

ОНАИЗОР

Кўнглим қолса булбулдан ҳам, гулдан ҳам,
Қолар бўлсам бир кун ахир тилдан ҳам,
Агар бир зот йиғласа чин дилдан ҳам,
Онам йиғлар, онам йиғлар, онам у...

Сигмай қолсам шундай кенг бу жаҳона,
Осмонларга бўлса руҳим равона,
Жонсиз танзим устида ҳам парвона,
Онам йиғлар, онам йиғлар, онам у...

Тинар бўлса қўлимдаги тор, дунё,
Уч кун ўтмай унутгай дўст-ёр, дунё.
Еру кўкни титратиб зор-зор, дунё,
Онам йиғлар, онам йиғлар, онам у...

Гулдай кулиб юрмасмиди, ўғлим деб,
Кўриб кўнглим тўлмасмиди, ўғлим деб,—
Онанг ўлса бўлмасмиди, ўғлим деб,
Онам йиғлар, онам йиғлар, онам у...

Кўнглим қолса булбулдан ҳам, гулдан ҳам,
Қолар бўлсам ахир бир кун тилдан ҳам,
Агар бир зот йиғласа чин дилдан ҳам —
Онам йиғлар, онам йиғлар, онам у...

РАЙҲОН

Н. эс

Райҳон, айланай райҳонингдан сенинг,
Ойқабоқ гўзалим, жонингдан сенинг.
Кулиб кўкларингдан тушмайсан, қара,
Ой ўтса уялар ёнингдан сенинг.

Етти иқлим аро етсаки изинг,
Тупроққа тўкилгай тутдай хуш исинг.
Гулга тегса гулхан пайдо қиладур,
Сувга тегса сувни ёндирар юзинг.

Ҳурлардан ҳур ўзинг, хуршиди тобон,
Ўзинг Райҳонсану вужудинг райҳон.
Бу ёруғ дунёда сендан сулув йўқ,
Мендан бечора йўқ, мендан нотавон.

Сен арши аълода жаннатий чашма,
Мен ерда ёнаман томчингга ташна.
Кўкларга қўлини тутган қулингман,
Зилолим, уволим тутгай, адашма...

Райҳон, айланай райҳонингдан сенинг,
Ой ўтса уялар ёнингдан сенинг.
Кулиб кўкларингдан тушмайсан сен-да,
Менга-да жой йўқ осмонингдан сенинг.

* * *

Юртим, адо бўлмас армонларинг бор,
Тошларни йиғлатган дostonларинг бор,
Ўтмишингни ўйлаб оғриydi жоним,
Қўксинг тўла шаҳид ўғлонларинг бор...

Бағрим ўртар бир ўй баҳор айёмлар,
Ой борган ёқларга термулиб шомлар.
Айбин билмай кетган Акмал Икромлар,
Файзуллодек марди майдонларинг бор...

Юртим, кўнглингдек кенг осмонларинг бор,
Юлдузни йиғлатган дostonларинг бор.
Осмонларингдан ҳам дийдорингга зор,
Жайрондек термулган Чўлпонларинг бор.

Қўлинг қадоғига босай юзимни,
Онамсан-ку, оғир олма сўзимни,
Қайинбарглар ёпиб қаро кўзини
Олисларда қолган Усмонларинг бор.

Алҳазар, алҳазар, минг бор алҳазар,
Ана, юришибди кийганлари зар,
Қодирийни сотиб шоир бўлганлар —
Меҳробингдан чиққан чаёнларинг бор...

Курбонинг бўлайин, эй онажоним,
Сенинг фарёдларинг, менинг фиғоним,
Ўтмишингни ўйлаб ўртанар жоним,
Айтсам адо бўлмас дostonларинг бор.

САМАРҚАНД

Самарқандга борсам мен агар
Улуғбекни кўриб қайтаман.
У қон йиғлаб турар ҳар сафар:
Мен дардимни кимга айтаман?..

Бағримда бўй етган бўз болам,
Мерган болам, лочин кўз болам,
Бўғзимга тиг урган ўз болам...
Мен дардимни кимга айтаман?..

Сезмай қолдим ўшанда чоғим,
Юлдузларда экан нигоҳим.
Билмадим не эди гуноҳим...
Мен дардимни кимга айтаман.

Қанча ғамга ботмаган эдим,
Қанча оғу ютмаган эдим...
Ўз боламдан кутмаган эдим...
Мен дардимни кимга айтаман?..

Таним музлаб гоҳ тош қотаман,
Мен шоҳ эмас ахир, отаман.
Гўримда ҳам ўйлаб ётаман,
Мен дардимни кимга айтаман?

Самарқандга борсам мен агар
Улуғбекни кўрмай келмайман.
У менга қон йиғлар ҳар сафар,
Мен кимга айтишни билмайман!

АРМОН

Фарзанд доғи куйдиради куйган сари,
Қўз ўнгингдан кетмай сира дийдалари.
Оназорин тилаб олган болалари —
Афғон қирларида қолган баҳодирлар...

Алвон-алвон гуллар ёғар адирларга,
Қўл етмайди сизлар ётган қабрларга,
Олисларда йўлдош бўлиб Бобурларга,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Жалолиддин қони жўшди қонингизда,
Умид узмай узилмаган жонингиздан.
Навойдек зотлар ётар ёнингизда,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Йигит бўлиб, яйрабгина юрмай кетган,
Бир қиз бармоғига бармоқ урмай кетган,
Туғилган боласин бўйин кўрмай кетган,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар.

Жаҳон босиб кун кўрмаган ғуссаларим,
Пахтазордан чиққан озғин жуссаларим,
Уволгина кетган мўмин Мирзоларим,
Афғон қирларида қолган баҳодирлар...

Кимга керак бўлди, кимга керак бўлди,
Сиз ўлдингиз, кимнинг бўйи терак бўлди?..

Бу дунёда ўлим ҳам бир эрмак бўлди,
Афгон қирларида қолган баҳодирлар...

Қон дилимдан шаънингизга шеър тиладим,
Дунё мендан, мен дунёдан ўпкаладим,
Туғишгандан азиз менинг укаларим,—
Афгон қирларида қолган баҳодирлар!..

АМИР ТЕМУР

Қирқ биринчи йил, саратоннинг ўн саккизида
Буюк Жаҳонгирни қабридан қўзғатишган. Ҳўш,
оқибати не бўлди...

Жаҳонгирнинг қабрин очган каззоблар,
Бири олим, яна бири арбоблар.
Хондек яшаб ўтдилару оламдан,
Амир Темур руҳи мени азоблар.

Ушал кун сен қайда эдинг, болам, дер,
Қулоғингга етмадиму нолам, дер.
Мени қўзғаб нима топди олам, дер,
Амир Темур руҳи мени азоблар.

Тирик эрсам тинмасди-ку яроғим,
Улик жондин не истарлар, қароғим.
Қўлим қайда дер, қайда бош чаноғим,
Амир Темур руҳи мени азоблар.

Бу қандайин кўргулик, ё раббаноҳ,
Ёвуз ётдан ер остида йўқ паноҳ,
Бобур қайда дер, қайда дер Мироншоҳ,
Амир Темур руҳи мени азоблар.

Дунё топдим дейди, дунё йиғмадим,
Мен эл учун от устида ухладим,
Наҳот энди ўз гўримга сиғмадим,
Амир Темур руҳи мени азоблар...

Мен не қилай,
Мен бир ожиз бандаман.
Руҳлар билан бир жону бир тандаман,
Узр сўраб ҳар кун Самарқанддаман,
Амир Темур руҳи мени азоблар...

* * *

Ой юзидан нур ёғди сим-сим,
Юр муҳаббат, кетдик бу ердан,
Ширин тушлар кўрсин севгилим,
Юр муҳаббат, кетдик бу ердан...

Биз кетсак Ер кенгайиб қолар,
Осмон ҳам сал энкайиб қолар,
Бир қоракўз жилмайиб қолар,
Юр муҳаббат, кетдик бу ердан...

На қилдим, эй юзлари зебо,
Айбим не деб сўрама асло,
Бу дунё шундайин бевафо,
Юр муҳаббат, кетдик бу ердан...

Сен дилимда яшнаган чечак,
Биз биргамиз қайда яшасак,
Не қипти бир қизга ёқмасак?..
Юр Муҳаммад, кетдик бу ердан!

ҚОКИЛИНГ

Момом ўриб ўтган соч,
Усиб товон ўпган соч.
Усиб товон ўпганда
Йиғлаб-йиғлаб кетган соч...
Қокилинг ким кесди, ёр?

Она урфдан ким тонар,
Бағри дилим ўртанар.
Тошга айтсам тўлғонар,
Сувга айтсам сув ёнар,
Қокилинг ким кесди, ёр?

Турмасмиди солланиб
Елкангда турнақатор.
Қокилингни кесган ул
Қўлларингда қасдим бор,
Қокилинг ким кесди, ёр?..

Қокилинг ким кесди, ёр,
Севгим йўлин тўсди, ёр.
Менинг кўнглим чўктириб,
Қимнинг кўнгли ўсди, ёр?!
Қокилинг ким кесди, ёр!

ҚИЗҒАЛДОҚ

Шокират

Қизғалдоғим, қирдан бұлақ кошонанг йўқ,
Кокилинг ёйсанг ердан бұлақ тошойнанг йўқ,
Уксиб-ўксиб турганингда ўзим бориб
Пешонангдан ўпай десам, пешонанг йўқ...

Соллонасан келинчакдай бошинг эгиб,
Жайрон ўтган сўқмоқларга ёшинг тўкиб,
Қизил юзинг қон дилимга турар тегиб,
Менингдек сен ғарибнинг ҳам парвонанг йўқ...

Қадринг билган, дардинг билган, айт, киминг бор?..
Келиб-кетар баҳор сенга бевафо ёр,
Гўзалсанки сенга бари гуллар ағёр,
Оҳ урсанг бир оҳинг тинглар остонанг йўқ...

Олдингга мен боролмасам ўт гуноҳим,
Бир йўқлаб қўй мен дунёдан ўтган чоғим,
Қабрим узра ҳилпираб тур, қизғалдоғим,
Муҳаммаддан бұлақ дўсти девонанг йўқ...

МЕНИНГ СЕВГИМ

Менинг севгим, мен билмадим, менинг севгим,
Кўзинг шаҳломиди сенинг, хумормиди,
Эртакдаги Лайли сендай дилдормиди,
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим...

Гоҳ гул бўлиб яшнади дил, гоҳ сўлди дил,
Гоҳ йиғлатиб, гоҳи ўзи қон бўлди дил,
Томоғимда чирқираган жон бўлди дил,
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим.

Сен қуш бўлиб учдинг — кетдинг, тутолмадим,
Оҳу бўлиб қочдинг, қувиб етолмадим,
Бир бор кўриб бир ширин сўз айтолмадим,
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим.

Жаннат гулин лабларидан лаззат сўрдим,
Омад гулин юзларида чиммат кўрдим,
Шоир бўлдим, шоҳлардан кўп иззат кўрдим!..
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим.

Сени фақат олислардан аллаладим,
Эркаласам — хаёлимда эркаладим,
Сочларингни тушларимда сийпаладим,
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим.

Қош оқарди юракдаги шу бир чўғ деб,
Армондаги, тилакдаги шу бир чўғ деб,

Юрагим қон йиғлар бўлди севги йўқ деб,
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим...

Ана, ажал остонамда турар бўйлаб,
Фаришталар чорлар менга ўлан сўйлаб,
Жаннатларда зерикарман сени ўйлаб!..
Ай, юзингни бир кўрмадим, менинг севгим...

ЯЛПИЗ

Ўзим жаннатда-ю дўзахда кўнглим,
Ялпизим, сен ўсган ўтлоқда кўнглим,
Сен жилға бўйида сарғайган синглим,
Мен уммонда сенга муштоқ оғангман...

Кўзимдан ёш ёғар юзингдан ўпсам,
Қанийди бир умр пойингга чўксам,
Дилингга дилимнинг дардини тўксам —
Водийсидан ажраб қолган воҳангман.

Шоирми мен энди, назмбоз косиб,
Шеърим шуҳратимга эмас муносиб,
Бир лутф туфайли, минг рафлат босиб,
Ариғига сиғмай қолган наҳангман.

Осмонин туси йўқ бу бахтни нетгум,
Райҳонин иси йўқ бу бахтни нетгум,
Бош олиб уйимга келару кетгим,
Далангдан оламга бир садақангман.

Эй оқ кўнглим менинг, эй кўк кўйлагим,
Бўйингга бўйимни келар тенглагим,
Куйлаган бўлсам сен сабаб куйладим —
Япроғингдан ерга томган оҳангман...

ОНАМДАН ХАТ

Уғлим, жигаргўшам, айтгин-чи, наҳот
Ачинмайди жонинг онанг ҳолига.
Мени тўшакларга михлаб қўйди бод;
Келсанг бир кўрсаму... ўлсам, майлига.

Чакка ўтган эски томга ўхшайман,
Кўзимдан ёмғирлар тўкилар тинмай.
Бу ёруғ дунёда борми, билмайман,
Ўз ўглин йўлига интизор мендай...

Ҳайҳотдек ҳовлида қолдим бир ўзим,
Нима хаёлларга бормасман баъзан,
Соғмисан ишқилиб, қўрқаман, қўзим,
Подшолар ҳақида шеърлар ёзасан.

Уйнашиб бўларми шоҳлар билан, айт,
Қишлоқи жонингга шеърдан не ҳузур?
Зериксанг — бепоён яйловингга қайт,
Сиқилсанг — даштларда от чоптириб юр!

Фақат хаёлингдан чиқаргин шеърни,
Кимгадир ёқмасмиш чинми-ёлғонми.
Ахир, сен ёзмасанг ўша Бобурни,
Шоирнинг уруғи қуриб қолганми?..

Уғлим, жигаргўшам, айтгин-чи, наҳот
Ачинмайди жонинг онанг ҳолига.
Мени тўшакларга михлаб қўйди бод,
Келиб бир кўтариб чиққин ҳовлига.

Қўлингда жон бериб ўлсам майлига.

МАКТУБ

Севгилим,
Севгилим,
Оғрийди дилим,
Жоним оғрийверар сизни ўйласам,
Гулдай юзингизни силар энди ким,
Мени эслармисиз-йўқми ўша дам...

Булутлар кўк кезар кунда пиёда,
Уфққа офтоб ботар қизил гулхандай.
Армоним экансиз ёруғ дунёда,
Сизни ўйламасдан яшарман қандай.

Кўнглим айвонида куз ҳуштак чалар,
Кўзимдан ёш бўлиб ёғади, япроқ.
Дўстларим — такаббур шоирваччалар,
Узларин севишар ёридан кўпроқ.

Кунларнинг кафтида севги ханжари,
Бағримда бегуноҳ бир гул сўлади.
Тойчоққа айланиб гоҳ кечалари.
Тупроқда ағанаб ётгим келади!..

Севгилим,
Севгилим,
Оғрийди дилим.
Жоним ёмон оғрир сизни ўйласам,
Сумбул сочингизни силар энди ким,
Мени эслайсизми-йўқми ўшал дам.
Билмайман,
Билишни истамайман ҳам.

Билганим — менга бахт насиб этмади.
Йиллар ўтаверди, кўзим ўнгидан
Сизнинг ойдек рухсорингиз кетмади.

Дунё омон бўлсин,
Сиз бўлинг омон.
Омадли бўлинг сиз,
Бахтли бўлинг сиз.
Лекин,
Билиб қўйинг,
Билиб қўйинг, ҳамон
Сизни ўнуголмас Муҳаммадингиз!

УТИНЧ

Эркаклар ташвиқот қилди тинмасдан,
Ҳар хил мақолалар йиғаверишди.
Газета ўқишга қўли тегмасдан
Хотинлар йилига туғаверишди.

Журналистларга-ку мавзу топилди:
Ҳамма туғаверса ким қилар ишни?!
Пилла топширилди.
Ғўза чопилди,
Аёллар йилига туғаверишди.

Олимлар ўйланди,
Ўйларга толиб,
Китоблар титишди чўк тушиб олиб.
Қўймоқчи бўлишди режага солиб...
Аёллар йилига туғаверишди.

Кимдир ваҳма қилди қай куни ёниб:
Бола босиб кетди бутун дунёни!..
Барибир минг азоб ичра тўлғониб,
Аёллар йилига туғаверишди.

Ағёр тўлди, қўйни тошга, дейишди,
Тили бошқа, кўнгли бошқа, дейишди.
Унта бўлса — ўрни бошқа дейишди,
Аёллар йилига туғаверишди.

**Чирқираб Шокирлар дунёга келди,
Барнолар, Ботирлар дунёга келди.
Шу мўмин юрт учун керак бўлганда
Улмоққа қодирлар дунёга келди.**

**Келишди кимгадир ёқса-ёқмаса,
Ҳали тили чиқмай пахта теришди.
Кучук боқишсинми, бола боқмаса?!
Аёллар йилига туғаверишди.**

**...Балки сен осмондан тушгандирсан ҳам,
Майли, билма қадрин, етма додига.
Фақат бир илтимос, эй азиз одам,
Қўйгил, қанча туғса ўзи билар, сен
Туғишни ўргатма Аёл зотига!**

МУҲАББАТИМ...

Муҳаббатим, қайдасан қалб ардоғим,
Жайронкўзим, қирларда қолган оҳум.
Қўлим тегмай тўкилган қизғалдоғим,
Энди сени излаб қайдан топарман...

Келар бўлсанг йўлингга гул тўшардим,
Сен Лайлига, мен Мажнунга ўшардим.
Бу дунёда ҳижрон йўқ деб яшардим,
Энди сени излаб қайдан топарман.

Тушларимда йиғларсан гоҳ бағри қон,
Оҳларингдан дуд чиқиб осмон-осмон.
Менга сену сенга мен бўлдик армон,
Энди сени излаб қайдан топарман...

Муҳаббатим, қайдасан, қалб ардоғим,
Жайронкўзим, қирларда қолган оҳум.
Қўлим тегмай тўкилган қизғалдоғим,
Энди сени излаб қайдан топарман.

ИҚРОР

Шоирлик мен учун асло орзумас;
Шу ҳам иш бўлдим йигит бошимга.
Ҳамма шоир зотин йиғса — арзимас,
Онамни соғиниб тўккан ёшимга.

Ана, улар қилар булбулларга дўқ:
Эй қуш, бу боғларнинг мен булбулиман!
Шоирлар билан ҳеч ошнолигим йўқ,
Мен ёруғ дунёда кўнглим қулиман.

Аммо юрагимни қийнар бир азоб,
Қўй десам қўймайди, тутқизар қалам.
Мен кетмон сўрасам — тутади рубоб,
Куйлайман жонимдан ўтганда алам.

Осмонга қарасам кўринар тупроқ,
Майсага термулиб ойни кўраман.
Бу қандай кўргулик, билмайман, ўртоқ,
Мен қачон далада буғдой ўраман!..

Шоирлик мен учун асло орзумас,
Шу ҳам иш бўлдим эркак бошимга.
Ҳамма шоир зотин йиғса — арзимас,
Уйимни соғиниб тўккан ёшимга.

Ана, улар салқин хиёбонларда
Энтикиб ёзишар келажакка хат.

Оқибат ҳақида ҳайқиришар ва
Абдулла Орифни қилишар ғийбат...

Бўлди.

Шеър ёзмайман.

Мен энди одам.

Оддий одам бўлиб яшай бошлайман,

Кўнглимга ачиниб гар ёзсам ҳам,

Тунда ёзиб, тонгда ўтга ташлайман!

ВАТАН

Мен дунёни нима қилдим,
Ўзинг ёруғ жаҳоним.
Ўзим хонман,
Ўзим султон,
Сен ганжи Сулаймоним,
Дур ичра дурдонам дейми,
Елғизим, ягонам дейми.
Офтобдан ҳам ўзинг меҳри
Илиғимсан, Ватаним...

Шодон куним гул отган сен,
Чечак отган изимга,
Нолон куним юпатган сен,
Юзинг босиб юзимга
Синглим дейми,
Онам дейми,
Топинган кошонам дейми,
Ҳаммасидан ўзинг меҳри
Улуғимсан, Ватаним...
Сен Машрабсан —
Халқда тумор.
Балхда дорга осилган
Навойсан шоҳ ёнида
Фақирни дуо қилган,
Яссавийсан, меники деб,
Қўринган даъво қилган,
Минг бир ёғи очилмаган
Қўриғимсан, Ватаним.

Сен Хўжандсан,
Чингизларга
Дарбозасин очмаган,
Темур Малик орқасидан
Сирдарёга сакраган,
Муқаннасан қорачиги
Оловларга сачраган.
Широқларни кўрган чўпон-
Чўлиғимсан, Ватаним.
Қим Қашқарни қилди макон,
Қим Энасой томонда.
Жалолиддин — Курдистонда,
Бобуринг — Ҳиндистонда.
Бу қандай юз қаролиғ деб
Етарлар зимистонда,
Тарқаб кетган тўқсон олти
Уруғимсан, Ватаним.

Уғлим, десанг осмонларга
Ғирот бўлиб учгайман,
Чамбил юртда Алпомишга
Навкар бўлиб тушгайман,
Падаркушдан пана қилиб
Улуғбегинг қучгайман,
Ғичир-ғичир тишимдаги
Сўлиғимсан, Ватаним...
«Ўтган кун»инг — ўтган кундир,
Ўз бошингга етган кун,
Қодирийни берган замин,
Қодирийни сотган кун.
Қўлин боғлаб,
Дилин доғлаб
Етаклашиб кетган кун,
Воҳ болам, деб айтолмаган
Дудуғимсан, Ватаним.

Енида қон йиғлаган бир
Шоирингга қараб қўй,
Гар Қўқонга йўлинг тушса,
Детдомларни сўраб қўй,
Ҳеч бўлмаса Усмон хокин
Келтирмоққа яраб қўй,
Олисларда қуриб қолган
Қудуғимсан, Ватаним...

Сен — шохлари осмонларга
Тегиб турган чинорим.
Ота десам,
Уғлим деб,
Бош эгиб турган чинорим,
Қўйнимдаги ифтихорим,
Бўйнимдаги туморим,
Узинг мени улуғлардам
Улуғимсан, Ватаним!

ОҚИБАТ

Меҳр юракларда қотса ичкиб,
Оқибат ҳам бўлгай анқо уруғи.
Элнинг кичигини ғажир кичиги,
Улуғини эса улуғи...

Полвони полвонни чалмоққа маҳтал,
Дорбози дорбозни кўролмай яшар.
Ҳофизлари қўшиқ айтишдан аввал,
Бир-бирларин қарғаб овоз созлашар.

Зиёлиларга керакмас майдон,
Тинчитар бир-бирин сал ғойибона.
Олими олимин олимлик билан,
Шоирин шоирин ҳам шоирона!..

Меҳр юракларда қотса ичкиб,
Оқибат ҳам бўлгай анқо уруғи.
Элнинг кичигини ғажир кичиги,
Улуғини эса чайнар улуғи.

Андиша деган бир боғ бўлар вайрон,
Гўё бу чамандан ёлмоғиз ўтган.
Оналар қизларин танитай ҳайрон,
Қизлар оналарин исмин унутгай.

Бир умр елкада кўтариб ўзи,
Ўзи боласининг раҳмига муштоқ.

**Уғиллар муштидан кўкариб юзи,
Оталар йиғлагай сочлари оппоқ...**

**Бўлди. Шеърим тамом. Ахир сиз чидаб
Юрибсиз-ку, нима қипти мен юрсам.
Томоғимда жоним турибди йиғлаб,
Жондан айриламан энди гапирсам!**

СЕВГИ САДОСИ

Ғулим, меҳр кўзда дегани ёлғон,
Менинг дилимда ҳеч ўчмас ёлқинсиз.
Қанча кўришмасак шунча қадрдон,
Қанча олис бўлсак — шунча яқинсиз.

Девона ошиқман, мен бир девона,
Айтинг, сиздан бўлак кимим бор яна?..
Сиз йўқ чоғимдаги дунём бегона,
Сиз йўқ боғимдаги гуллар ёқимсиз.

Сиз аччиқ қисматим, сиз изтиробим,
Сиз ширин дардимсиз, ширин азобим,
Сиз менинг кўклардан топган офтобим,
Ерларда йўқотган кўзунчоғимсиз.

Едимда кечаги шўхликларингиз,
Кўксимни куйдирган киприкларингиз,
Сиз ўша — орзуси ойдан ойдин қиз,
Сиз ўша — кулгуси қўнғироғимсиз.

Сиз ўша кўзимнинг кафтида юрган,
Сиз ўша кўнглимга кўнгли ин қурган,
Тўкилай деб тилин учида турган
Шеъримсиз, бир умр битмас оҳимсиз...

МАДҲИЯ

Қадим юртга қайтсам қадим наволарим,
Қумлар босиб қуримасин дарёларим.
Алпомишга алла айтган момоларим
Руҳини шод этай десанг — халқ бўл, элим!..

Қўз ёшларинг айланса ҳам денгизларга,
Қўрғонингни бермай десанг Чингизларга,
Улуғбек ном қўйиб кетган юлдузларга
Юзим босиб ўтай десанг — халқ бўл, элим!

Гўрўғлилар қонга ботса Ғиротларда,
Кўр ўғиллар юртни сотса хилватларда,
Бобуринг беҳабар ётса Ҳиротларда,
Бориб мен уйғотай десанг — халқ бўл, элим!

Куйиб кетди китобларинг карвон-карвон,
Синоларинг малҳамига муштоқ — зорман.
Кўксингда ҳам беш асрлик куюк армон —
Навойига етай десанг—халқ бўл, элим.

Осмон дилинг орзулари турнақатор,
Ота мерос эрнинг ўзи бир ифтихор.
Остонангдан офтоб чиқиб, офтоб ботар
Кунларимга қайтай десанг — халқ бўл, элим!..

Қадим юртга қайтсин қадим наволарим,
Қумлар босиб қуримаган дарёларим.
Алпомишга алла айтган момоларим
Руҳини шод этай десанг — халқ бўл, элим!

ҚҰЯВЕРИНГ

Шамол сабаб, эҳтимол,
Тунда эшик ғичирлар.
Бошланади қишлоқда
Шунда пичир-пичирлар.

Сизга нима?
Сиз ухланг.
Ҳеч ишингиз бўлмасин.
Қимда кимнинг кўнгли бор.
Қўяверинг, ўйнасин...

Ошиқларми — ошиқдек
Майли, кўнгли хушласин,
Икки ошиқ истаса,
Шамол билан муштлашсин.

Уксимасин қиз қалби,
Йигит райи ўлмасин,
Қимда кимнинг кўнгли бор,
Қўяверинг ўйнасин...

Ғийбат қилманг йигитни,
Уялтирманг қизни ҳам.
Шундай ўтли муҳаббат
Сийлар бўлсин сизни ҳам.

Бир совуқ сўз туфайли,
Севги боғи бўлмасин.

Кимда кимнинг кўнгли бор,
Қўяверинг ўйнасин...

Илк севгидан ийманиб,
Сўнг пушаймон ёнса ким,
Сепли қизга суйканиб,
Эпли қиздан тонса ким,

Насб этмаса ёр Васи,
Энди ҳажри қийнасин!..
Кимда кимнинг кўнгли бор,
Қўяверинг, ўйнасин.

Икки ёрти бош узра,
Порласин ишқ қуёши.
Қизга ҳаё, йигитнинг
Фурур бўлсин йўлдоши.

Дийдорига бир-бирин,
Термулишиб тўймасин.
Кимда-кимнинг кўнгли бор,
Қўяверинг, ўйнасин!..

ЭРКА КИЙИК

Эрка кийик, майлими бир эркаласам,
Мажнун бўлиб саҳроларга еталасам,
Бу дунёда бирдай ғариб мен ҳам, сен ҳам,
Эрка кийик, майлими бир эркаласам?..

Сенинг кўзинг қора, менинг кўзим қора,
Сенинг бағринг яра, менинг бағрим яра,
Бу дунёда сен бечора, мен бечора!..
Эрка кийик, майлими бир эркаласам?..

Шамол эмас, изинг қувиб юрди камон,
Сайёд менинг кулбамни ҳам қилди вайрон.
Сенинг жонинг, менинг жоним — омонат жон,
Эрка кийик, майлими бир эркаласам?..

Кел йиғлаймиз биргалашиб янтоқларга,
Саҳроларда қуримаган булоқларга.
Иккаламиз яралганмиз қийноқларга,
Эрка кийик, майлими бир эркаласам.

Умримизнинг барча йўли, сўқмоғи чўғ,
Чўғдан қўрқма, беюз қўйган қопқондан қўрқ.
Бу дунёда сенга дўст йўқ, менга дўст йўқ,
Эрка кийик, майлими бир эркаласам?

Соч оқарди, дилдош кутиб кўзим толди,
Юрагимдан тўкилмай не сўзим қолди.
Йўл сўнгида, ҳеч бўлмаса ўлим олди
Эрка кийик, майлими бир эркаласам?..

МАДИНА

Мадина, Мадина, нега йиғлайсан,
Менинг асал қизим, қачон ухлайсан?
Иситманг тушмади, тополмадим дори,
Тинмади чақалоқ жонингнинг зори.
Ярашмас яшамоқ нокасга ёлвориб,
Чида, ёруғ тонгни кутамиз, қизим,
Биз ҳали ҳаммадан ўтамиз, қизим.

Сен йиғлоқ туғилдинг, мен ёзолмадим,
Ёзган шеъримни ҳам ўтказолмадим,
Аммо ишон ахир, булбул юрагим,
Мен уни бекорга ўтга солмадим,
Бу ёруғ дунёда менинг қолар изим.
Биз ҳали ҳаммадан ўтамиз, қизим...

Иккала қўлимда сенинг бешигинг,
Кўнглимда кўзингдек шаффоф қўшигинг.
Тунларимга наво қайтар куним бор,
Сенга ардоқ сўзим айтар куним бор,
Қалбимни шудгордек ҳайдар куним бор.
Йиғлаб ёздирмасанг айланай ўзим,
Биз ҳали ҳаммадан ўтамиз, қизим...

Шоир шундай кўпки, уларга ер тор,
Ҳаммаси машҳур ва ҳаммаси номдор.
Улуғвор, уларга етмоқ кўп душвор,
Аммо улар ойга босиб юзини
Турганда, осмонин бағрига илк бор
Биз олиб борғаймиз тупроқ исини,
Гулдай димоғига тутамиз, қизим,
Биз ҳали ҳаммасидан ўтамиз, қизим!..

Биз ҳали ҳаммадан ўтамиз, қизим,
Йиғлаб ёздирмасанг айланай ўзим!

* * *

Сен пахта терардинг етти букилиб,
Пайкалингда эдинг, эй, онажоним.
Ўзбекмисиз, дея ғалати кулиб,
Мендан сўраб қолди бир танноз хоним.

Таннозлар билан не ишим бор.
Е раб,
Аммо тушундим бу ишорасига.
Қаршимда турарди — у эрмакталаб,
Малика боққандек фуқаросига...

Мана, газеталар чиқди қуйидан,
Ҳаммаси ўзича қилади талқин.
Тиллолар топилган эмиш уйингдан.
Олтинга кўмилиб қолибсан, халқим!

Сен нега Қримга бормайсан ёзда,
Ёки сен отангнинг ўгай ўғлисан?
Сўкса индамайсан, қўйми-тўқлисан,
Урса йиғламайсан, демак — ўғрисан!

Саҳардан шомгача мўлтираб, кўзинг
Кўрмай қолгунича чопдинг далангни.
Ўғирлик қилмасанг, айт, ахир ўзинг,
Қандай боқаяпсан шунча болангни?..

Хоним нигоҳидан уққанларим бу,
Кўнглимдан кечганин билиб турарди.

Мана, юзида ясама қайғу
Ўзбекмисиз, дея кулиб турарди...

Бир боппай дедиму тилимни тийдим,
Майли. Одам қуриб шунга сўз дейму.
Ўзбекни ер танир,
Осмон танийди,
Таннозлар қаёқдан билсин ўзбекни!

ИЖАРАДА

Хўжайин келади:
Нима ёзясан?
Шеър...
Кулиб чиқиб кетар:
Майли, ёзавер.

Хўжайиннинг хотини келар:
Нима ёзясан?
Шеър...
Кулиб чиқиб кетар:
Майли, ёзавер.

Хўжайиннинг ўғли келади:
Қалай, шоир, ёзясанми шеър, дейди.
Сигаретдан бер, дейди.
Кулиб чиқиб кетар.

Хўжайиннинг қизи келади,
Жим кириб, жим чиқиб кетади,
Юрагимни сиқиб кетади...

Энди чексам сигаретамдан
Атиргулнинг иси келади.

ХАЁЛ

Хаёл қандай яхши,
Акангга ўхшар.
Ўйнатар елкага кўтариб олиб.
Бу парвоз сўнгида йиғлашинг мумкин,
Соғинган онангнинг олдида қолиб...

Хаёл қандай яхши,
Хаёл қандай соз.
Қўшиқлар сочади босган изингга.
Бир кечада бориб айтишинг мумкин,
Изҳори дилингни суйган қизингга.

Беғубор болалик юлдуздай олис,
Аммо хаёл учун у ҳам бир қадам:
Тарсиллаб қовунлар ёрилган полиз,
Сен ёлғиз ётибсан остида бодом...

Гуллари тўкилар ўша бодомнинг,
Қапалакдай келиб юзингга қўнар.
Хаёл ҳам туғишган укаси одамнинг —
Қаёққа юборсанг ғинг демай жўнар.

Кўксингда хаёлинг турса йиғилиб,
Қуёшни уйғотиб келса бўлади...
Шоирларнинг бари ерда туғилиб,
Осмону фалакда ўлади.

МУНДАРИЖА

Айт	3
Капалак	4
Оқ тулпор	6
Бир кеча	8
«Онажон...»	9
«Осмон чўкиб қолди бу оқшом...»	11
«Бола»	12
Ота уй	14
Кўк дарвоза	16
Келинчак	17
Асакалик қизга	18
Палаҳмон	19
Утинч	20
Эски айвон	21
Қалдирғоч	23
«Қофиялар излаб келдинг сен...»	24
Ният	25
Муддао	26
Бинафша	27
Андижон	28
«Қуёшга қараб оққан сув...»	29
Ҳазил	30
«Йўлиққанга ёшинг тўкмагил, юрак...»	31
Худбинга	32
«Мени ҳеч ким тушунмайди...»	33
Ёлғончи ёр	34
Улан	35
Синглимга мактуб	36
Онамга	39
Топволди	40
Узр	41
«Бисотимни боғда бир ҳилол...»	42
Меҳри	43
Нотинч руҳ	44
«Атиргулдан юмалади капалак...»	46
Биби	47
Эслаш	49
Булбул	50
Тўёна	51
«Ғирот минган Гўрўғли...»	52
Дарё	53
«Кечагина қишлоқдаги қизлар бари...»	54

Туркман қизга	55
Жайрон	56
Ифтихор	57
Рух тўтиси	58
Зебижон	59
Бой қизи	61
«Босмачилар»	62
Маҳаллийчилик	64
Сурат	66
Тўй	69
Санам	70
«Меҳрим қаттиқ бўлди...»	71
Видо	72
Тушларимга кир	74
Қора қуёш (достон)	76
Ота	99
Қизил олма	100
Дўппи	101
Юлдуз	102
Сувпар	103
Туғилмаган қўшиқларим...	104
Бир куни	106
Ўзбек қизларига	107
Қўнглимда бир ёр	108
Меҳр қолур	109
Бир қиз йиғлар	110
Илс	112
Онаизор	114
Райҳон	115
«Юртим, адо бўлмас армонларинг бор...»	116
Самарқанд	117
Армон	118
Амир Темур	120
«Ой юзидан нур ёғди сим-сим...»	121
Кокилинг	122
Қизғалдоқ	123
Менинг севгим	124
Ялпиз	126
Онамдан хат	127
Мактуб	128
Утинч	130
Мўҳаббатим	132
Иқро	133
Ватан	135

Оқибат	138
Севги садоси	140
Мадҳия	141
Қуяверинг	142
Эрка кийик	14
Мадина	14
«Сен пахта терардинг...»	14
Ижарада	14
Хаёл	14

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Адабий-бадиий нашр

Муҳаммад Юсуф
ЕЛҒОНЧИ ЁР

Шеърлар ва дoston

Муҳаррир *Н. Комилов*

Рассом *А. Бобров*

Расмлар муҳаррири *А. Кива*

Техн. муҳаррир *Т. Смирнова*

Мусаҳҳиҳ *Шоҳида Собирова*

ИБ № 5237

Босмахонага 21. 12. 93 да берилди. Босишга 11. 04. 94 да рухсат этилди. Бичими 70×90^{1/32}. 2-нав босмахона қоғози. Адабий гарнитураси. Юқори босма. 5,56 шартли босма тобоқ. 5,84 буюқ нусхаси, 4,7 нашр босма тобоғи. Жами 25 000 нусха. 1212 рақамли буюртма. Баҳоси шартнома асосида. 137—93 рақамли шартнома.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг 1-босмахонасида босилди. 700002, Тошкент, Сағбон кўчаси, 1-бери кўча, 2-уй.